

ОПШТИ ИЗБОРИ 2014

КОНАЧНИ ИЗВЈЕШТАЈ

Сарајево, децембар 2014.

ОПШТИ ИЗБОРИ 2014

КОНАЧНИ ИЗВЈЕШТАЈ

Сарајево, децембар 2014.

САДРЖАЈ

1. САЖЕТАК	7
2. ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ	11
3. ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ОПШТИМ ИЗБОРИМА 2014	13
4. МЕТОДОЛОГИЈА	14
5. ПРАВНИ ОКВИРИ ИЗБОРНИ СИСТЕМ	15
5.1. Правни оквир	15
5.2. Изборни систем	16
6. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА	20
6.1. Централна изборна комисија Босне и Херцеговине (ЦИК)	20
6.2. Локалне изборне комисије (ОИК/ГИК)	21
6.3. Бирачки одбори	22
7. ПРЕДИЗБОРНИ ПЕРИОД	24
7.1. Регистрација политичких субјеката и кандидата	24
7.2. Регистрација бирача	24
7.3. Равноправност полова и учешће мањина у изборном процесу	25
7.4. Изборна кампања	26
7.4.1. Изборна кампања политичких субјеката	26
7.4.2. Финансирање изборне кампање	27
7.4.3. Мониторинг медија	28
8. ИЗБОРНИ ДАН	30
8.1. Отварање бирачких мјеста	31
8.2. Процес гласања	33
8.3. Затварање бирачких мјеста	34
8.4. Бројање гласова	34
8.5. Посматрање рада локалне изборне администрације на изборни дан	35
9. ПОСТИЗБОРНИ ПЕРИОД	36
9.1. Утврђивање резултата избора	36
9.2. Заштита изборног права	36
9.3. Имплементација изборних резултата	37
10. О ПРОЈЕКТУ "ЈЕР НАМ ЈЕ СТАЛО..."	39
10.1. О Коалицији Под лупом	39
10.2. Коалиција у бројкама	39
10.3. Изрази захвалности	40
АНЕКС1 – Статистика изборног дана	42

СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШТЕНЕ У ТЕКСТУ

АЦИПС	Асоцијација Алумни Центра за интердисциплинарне постдипломске студије
БиХ	Босна и Херцеговина
БМ	Бирачко мјесто
БО	Бирачки одбор
ЦБС	Централни бирачки списак
ЦЦИ	Центри цивилних иницијатива
ЦГС	Центар за грађанску сарадњу
ЦИК	Централна изборна комисија
ДФ	Демократска фронта
ДНС	Демократски народни савез
ДОН	Демократија, организовање, напредак
ЕСЉП	Европски суд за људска права
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ФГТ	Форум грађана Тузле
ГИК	Градска изборна комисија
ХДЗ	Хрватска демократска заједница
КС	Кантонална скупштина
ЛИК	Локална изборна комисија
МЗ	Мјесна заједница
НСРС	Народна скупштина Републике Српске
ОХР	Канцеларија Високог представника у БиХ
ОИА	Омладинска информативна агенција
ОИК	Општинска изборна комисија
ОЕБС	Организација за безбједност и сарадњу у Европи
ПД ПФБиХ	Представнички дом Парламента Федерације Босне и Херцеговине
ПД ПСБиХ	Представнички дом Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине
ПЦБиХ	Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине
РАК	Регулаторна агенција за комуникације
РС	Република Српска
СДА	Странка демократске акције
СДП	Социјалдемократска партија
СДС	Српска демократска странка
СНСД	Странка независних социјалдемократа
СП	Социјалистичка партија
СзП	Савез за промјене
УСАИД	Америчка агенција за међународни развој
ЗР	Збирни резултати (образац)

1. САЖЕТАК

Коалиција за слободне и поштене изборе "Под лупом", формирана од стране 7 организација цивилног друштва, започела је дугорочно надгледање изборног процеса у Босни и Херцеговини (БиХ) 1. јула 2014. године, путем Главне канцеларије и 7 регионалних канцеларија, са 42 дугорочна посматрача на терену. На изборни дан распоређено је 2.800 посматрача на 1.348 бирачких мјеста, у 50 мобилних тимова и у 134 локалне изборне комисије, покривајући преко 25% од укупног броја бирачких мјеста. По први пут коришћено је смс извјештавање са аутоматизованом софтверском обрадом прикупљених података (у току изборног дана запримљено је и послано преко 19.000 смс порука), али и упоређивање резултата избора из узорка бирачких мјеста у односу на оне које је објавила Централна изборна комисија (ЦИК).

Генерална оцјена Опшних избора 2014. од стране Коалиције "Под лупом" је да су исти протекли у демократској и фер атмосфери и у складу са Изборним законом и пратећим правилима и процедурама, уз мањи број уочених неправилности и критичних ситуација, те изоловане инциденте.

Изборно законодавство БиХ заснива се на Анексу III (Споразум о изборима) и Анексу IV (Устав Босне и Херцеговине) Општег оквирног споразума за мир у БиХ, те Изборном закону БиХ, и осигурава адекватан правни оквир за спровођење демократских избора. Изборну администрацију у БиХ чине изборне комисије (Централна изборна комисија БиХ и локалне изборне комисије) и бирачки одбори. Централна изборна комисија донијела је одлуку о расписивању Опшних избора у БиХ 15. маја 2014. године. Избори су одржани 12. октобра 2014. године. Укупно се бирало 518 носиоца мандата. На изборима је учешће узело 98 овјерених политичких субјеката и 7.748 кандидата. На Опшним изборима 2014. право гласа имало је укупно 3.278.908 бирача, а гласало се на 5.401 бирачком мјесту.

Ови Општи избори одржани су у специфичном политичком контексту који се огледа у застоју на путу БиХ ка чланству у Европској унији, непровођењу пресуде Европског суда за људска права у случају „Сејдић и Финци против БиХ“, недопустиво спором процесу формирања власти тј. имплементације изборних резултата након Опшних избора 2010. године, нестабилности парламентарних већина у скоро свим дијеловима земље, катастрофалним посљедицама поплава из маја мјесеца, те незадовољству грађана исказаним на бројним протестима у току претходног мандата.

Главни налази посматрања предизборног времена указују на озбиљно кршење одредби Изборног закона које прописују начин одабира чланова и састав бирачких одбора, до којих долази свјесном манипулацијом изборним процесом од стране представника политичких субјеката. Такође, забиљежено је на десетине случајева плаћеног политичког оглашавања у времену прије службеног почетка изборне кампање, а што је законом забрањено, које се углавном огледало у промоцији на друштвеним мрежама, дијељењу промотивног материјала и организацији догађаја на којима су учествовали искључиво кандидати једног политичког субјекта. Изборна кампања је службено почела 12. септембра 2014. године и трајала 30 дана, до времена почетка изборне ћутње. Главни налази Коалиције у овом периоду указују на случајеве злоупотребе јавних средстава од стране представника или кандидата политичких субјеката који долазе с позиције власти у сврху промоције политичких субјеката, а то се у највећем броју случајева огледало кроз коришћење службених аутомобила и осигурања у сврхе изборне кампање. Током изборне кампање нису забиљежени случајеви говора мржње, а кандидати су своје кампање

углавном темељили на оптужбама према кандидатима политичких противника. Грађани су на основу медијског извјештавања могли донијети објективан суд о кандидатима. Нажалост, ни током ове изборне кампање грађани нису имали увид у извор и износ новца којим је финансирана кампања политичких субјеката.

Изборни дан углавном је проведен у складу са законом и правилима, уз мањи број инцидента. Двије трећине бирачких мјеста отворено је тачно у 07:00, а скоро 95% до 07:15 часова. У процесу отварања бирачких мјеста највише забрињава податак да чак 30% бирачких мјеста није било прилагођено особама са инвалидитетом. Процес гласања углавном је протекао у складу са законом, правилима и процедурама, а забрињава појава великог броја случајева тзв. породичног гласања (на преко 40% бирачких мјеста (БМ)) и случајева да једна особа пружа помоћ при гласању већем броју гласача (на четвртини БМ). Затварање је на великој већини бирачких мјеста проведено у складу с прописима, но на 14% БМ није омогућено гласање особама које су се у тренутку затварања бирачког мјеста налазиле испред бирачког мјеста. Процес бројања гласова протекао је углавном позитивно на великој већини бирачких мјеста, но забрињава чињеница да на 8% бирачких мјеста није видно истакнут образац са збирним резултатима (ЗР1 образац, тзв. жута копија), а на великом броју бирачких мјеста видљивост података са копија образаца са збирним резултатима је ограничена. Додатно, посматрањем рада локалних изборних администрација на изборни дан примијећени су случајеви погрешног паковања изборног материјала у чак више од 40 општина, те неисправно попуњавање образаца од стране бирачких одбора у четвртини посматраних општина.

За Опште изборе 2014. ЦИК је испоштовао предвиђене рокове за објаву резултата. Резултати Општих избора 2014. потврђени су и објављени 10. новембра 2014. године. У периоду од изборног дана па до дана објаве резултата избора, изборне комисије су у вези са укупним изборним процесом запримиле 705 приговора и жалби, а вршено је и поновно бројање гласова у Главном центру за бројање са укупно 198 бирачких мјеста. Коалиција "Под лупом" је након одржавања избора ЦИК-у БиХ поднијела листу са 96 пријављених неправилности од стране грађана и посматрача Коалиције у нади да ће их ЦИК размотрити и искористити у сврху побољшања рада изборне администрације у будућности.

Коалиција је такође посматрала и досадашњи процес имплементације изборних резултата. Институције законодавне власти, изузев четвородневног кашњења у случају Кантона 10 (Ливањски кантон) и једнодневном кашњења у случајевима Босанско-подрињског, Средњобосанског, Западно-херцеговачког, Посавског и Сарајевског кантона, конституисане су у законом предвиђеном року. Међутим, процес избора делегата у домове народа у Парламенту ФБиХ и у Парламентарној скупштини БиХ је отежан и успорен, што је онемогућило конституисање законодавне власти у пуном капацитету у законом предвиђеним роковима. Такође, ни Изборни закон ни Устав БиХ не познају рокове за формирање извршне власти на свим нивоима у БиХ, нити институт ванредних избора уколико се владе не формирају до одређеног рока. Ово оставља простор представницима парламентарних политичких субјеката да преговоре о формирању власти одуговлаче, тј. да немају јасно утврђен рок до којег извршна власт мора бити формирана.

Препоруке за унапређење изборног процеса:

За политичке субјекте:

1. Приступити процесу израде и усвајања закона о политичким организацијама на државном нивоу;
2. Усвојити Кодекс понашања у току изборне кампање којим би се спријечила злоупотреба јавних добара у предизборне сврхе;
3. Унаприједити систем контроле финансијског пословања политичких странака како у изборној тако и неизборној години;
4. Спријечити размјену мјеста и потенцијалну трговину мјестима у бирачким одборима између политичких субјеката;
5. Прописати да се, осим чланова бирачких одбора, санкционишу политички субјекти за које се утврди да се по њиховом налогу крше одредбе Изборног закона;
6. Донијети одредбу у Уставу и Изборном закону којом ће се спријечити злоупотреба националног изјашњавања у изборном процесу;
7. Обезбиједити минималну заступљеност три конститутивна народа, националних мањина и национално неопредијељених у законодавној власти на нивоу кантона у ФБиХ;

У вези провођења избора:

8. Скратити све рокове од датума расписивања избора до службене и потпуне објаве коначних резултата избора (умјесто садашњих 180, на 120 дана);
9. Повећати транспарентност у раду изборних комисија на свим нивоима;
10. Посветити посебну пажњу критеријумима стручности и искуству у изборним процесима у процесу именовања и потврђивања чланова локалних изборних комисија;
11. Обезбиједити сталну обуку локалних изборних комисија у циљу веће ефикасности њиховог рада у изборном периоду;
12. Направити темељне измјене и конкретна унапређења по питању начина именовања и обуке чланова бирачких одбора;
13. Поједноставити процедуре акредитовања домаћих нестраначких посматрача;
14. Омогућити нестраначким посматрачима, као и кандидатима политичких субјеката на полуотвореним листама, подношење приговора;

Изборни дан:

15. Стриктно поштовати одредбе Изборног закона и одредбе проведбених аката којима је прописана безбједност изборног материјала на сваком бирачком мјесту;
16. Увести засебне провидне гласачке кутије за сваки ниво власти који се бира;
17. Смањити висину гласачких кабина до минималне висине која обезбјеђује тајност гласања;

18. Технички унаприједити израду копија образаца са збирним резултатима да би исте биле читљиве, те их јавно поставити на бирачко мјесто након завршетка свих процеса на бирачком мјесту;
19. Размотрити увођење редних бројева на гласачком листићу за политичке субјекте;
20. Размотрити означавање гласачких листића серијским бројевима ради повећања сигурности;

2. ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

Амбијент у којем су расписани и одржани Општи избори 12. октобра 2014. године обиљежен је посљедицама недопустиво спорог формирања власти, односно имплементације изборних резултата након Општих избора 2010., изузетно дугим застојем (који још увијек траје) на Европском путу, те незадовољством грађана, како тешком економском и социјалном ситуацијом тако и неодговорношћу власти, које је исказано на бројним протестима у току мандата. Додатни утицај имале су катастрофалне поплаве, које су у изборној години издашно коришћене као алат за придобијање гласова бирача.

Период између два изборна циклуса може се назвати једном од најтежих политичких ситуација у БиХ од завршетка рата до данас. Поред кашњења у формирању законодавне и извршне власти на нивоу државе, нестабилности парламентарне већине и блокирања рада Уставног суда у ФБиХ, карактеристика овог периода је и покушај владајућих структура да прошире своју контролу и утицај у одлучивању о неким важним питањима. Тако је новим Законом о сукобу интереса у институцијама БиХ из надлежности ЦИК-а изузето спровођење овог Закона, те формирана парламентарна комисија за утврђивање сукоба интереса коју чини шест парламентарца и три представника Агенције за превенцију корупције и координацију борбе против корупције (директор и два замјеника). Овакав начин спровођења Закона о сукобу интереса, којег су напустиле и државе региона, представља значајан корак уназад у односу на претходно рјешење, чиме се довело у питање спровођење Закона о сукобу интереса као једног од важнијих антикорупцијских закона.

Измјена овог важног Закона проведена је по хитном поступку, без икаквих консултација с надлежним тијелима, као што је ЦИК, и без учешћа заинтересоване јавности. Предложено законско рјешење одудара од још раније датих препорука од стране Групе земаља Савјета Европе за борбу против корупције (GRECO)¹, ставова Венецијанске комисије из 2010², али и праксе која постоји у ЕУ и региону³, које се суштински свде на постојање независног тијела које ће се бавити рјешавањем сукоба интереса. Резерве према непристрасности и ефикасности у спречавању сукоба интереса новим законским рјешењима изнесене су и у посљедњем Извјештају о напретку БиХ⁴. У истом пакету, владајућа већина предложила је и некавалитетне измјене Изборног закона које нису рјешавале битна питања у складу са препорукама с прошлих избора, већ су за циљ имале већу доминацију политичких странака у изборним процесу. И ове измјене предложене су без икаквих стручних консултација, но срећом нису усвојене.

Од формирања власти након избора 2010. године па до данас, политички лидери нису показали довољан ниво политичке воље и одговорности за испуњавање обавеза на путу БиХ ка чланству у Европској унији, а посебно треба напоменути неспровођење пресуде

¹Додадак на извјештај о усаглашености за БиХ,

<http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=6244&langTag=sr-SP-Cyrl>

²Низ аргумената зашто се спровођење ентитетских закона о сукобу интереса треба повјерити ЦИК-у, http://www.izbori.ba/Documents/CIK/God-Izvjestaji/2010/IZVJESTAJ_CIK_2010-hrv.pdf, стр 133.

³У Србији се сукобом интереса бави Агенција за борбу против корупције, у Хрватској Комисија за одлучивање о сукобу интереса, у Црној Гори Комисија за спречавање сукоба интереса, у Словенији Комисија за сузбијање корупције, у Албанији Виши инспекторат за декларацију и контролу имовине, Македонији Државна комисија за спречавање корупције, у Румунији сукоб интереса истражује Агенција за интегритет, у Бугарској Комисија за превенцију и утврђивање сукоба интереса, а у Латвији Агенција за борбу против корупције. Извор: TI BiH

⁴http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=14164&langTag=bs-BA, стр. 15.

Европског суда за људска права у случају „Сејдић и Финци против БиХ“⁵, те обавезу успостављања механизма координације. И поред великог напора учињеног од стране представника Европске уније да се наведене препреке уклоне, то нажалост није довело до коначног рјешења, махом због покушаја појединих политичких актера да у овај пакет укључе и друга спорна питања која задиру у домен промјене Устава. Напротив, таква ситуација проузроковала је ускраћивање дијела европске помоћи из ИПА фондова намијењених за БиХ.

Незадовољство грађана тешком економском ситуацијом кулминирало је фебруарским протестима у неколико градова БиХ, махом на подручју Федерације БиХ. Између осталог, резултирали су са неколико запаљених објеката институција власти (укључујући и зграду Предсједништва БиХ), смјеном пет од десет кантоналних влада, али и повећањем ефикасности рада федералне Владе, која је у првом кварталу 2014. године засједала више пута него у раније двије године заједно, те усвојила дупло више мјера него у истом периоду 2013⁶. Ова активност може се приписати и приближавању изборног дана.

Расподјела хуманитарне и друге помоћи након поплава изазвала је сукобе с дијелом представника међународне заједнице у БиХ који су отворено позивали домаће институције на одговорност, као и отворене сукобе домаћих политичких актера око подјеле помоћи у ентитетима. Према истраживањима јавног мнијења као и запажањима Коалиције прикупљеним током љетних мјесеци, највећи проблем надоласећих избора поново је могла бити апатија бирача који су, заокупљени властитим егзистенцијалним проблемима, изгубили сваку вјеру у вриједност свог изласка на изборе.

⁵Пресуда из децембра 2009. године
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{"dmdocnumber":\["860268"\],"itemid":\["001-96491"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{)

⁶Мониторинг рада Владе ФБиХ за период 1.1. – 31.3.2014, <http://cci.ba/monitoring/1/8/2.html>

3. ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ОПШТИМ ИЗБОРИМА 2014⁷

Централна изборна комисија донијела је одлуку о расписивању Општинских избора у БиХ 15. маја 2014. године. Избори су одржани 12. октобра 2014., а проведени за следеће органе, односно нивое власти:

- Председништво Босне и Херцеговине (3 члана)
- Представнички дом Парламентарне скупштине БиХ (42 посланика),
- Представнички дом Парламента Федерације БиХ (98 посланика),
- Председника и два потпредседника Републике Српске,
- Народну скупштину Републике Српске (83 посланика),
- Скупштине 10 кантона у Федерацији БиХ, са укупно 289 заступника⁸

Дакле, укупно се бирало 518 носиоца мандата. На изборима је учешће узело 98 овјерених политичких субјекта, од чега 50 политичких странака, 24 коалиције и 24 независна кандидата. Укупно је овјерено 7.748 кандидата, од чега жена 3.276 или 42% и мушкараца 4.472 или 58%.

На Општинским изборима 2014. право гласа имало је укупно 3.278.908 бирача. Од тог броја, на редовним бирачким мјестима гласати је могло 3.216.177 бирача; у одсуству 9.226 бирача; 11.366 бирача за тзв. лично гласање; док се из иностранства регистровало 42.139 бирача. Гласање бирачима у иностранству било је омогућено путем поште и путем дипломатско-конзуларне мреже БиХ у свијету.

Укупно је одређено 5.401 бирачко мјесто⁹ и формирано 270 мобилних тимова за гласање.

Локалне изборне комисије акредитовале су око 50.000 посматрача испред политичких субјеката. ЦИК БиХ је за посматрање Општинских избора 2014. акредитовао укупно 5.760 посматрача, од чега 5.073 посматрача испред 29 домаћих удружења (7 удружења Коалиције „Под лупом“), 552 посматрача испред 38 међународних организација и 130 посматрача испред 13 политичких субјеката. Посматрачи ових политичких субјеката акредитовани су за посматрање Главног центра за бројање и/или рада ЦИК-а.

⁷Подаци Централне изборне комисије Босне и Херцеговине (ЦИК).

⁸Кантон 1 (Унско-сански): 30 заступника; Кантон 2 (Посавски): 21; Кантон 3 (Тузлански): 35; Кантон 4 (Зеничко-Добојски): 35; Кантон 5 (Босанско-подрињски): 25; Кантон 6 (Средњобосански): 30; Кантон 7 (Херцеговачко-неретвански): 30; Кантон 8 (Западнохерцеговачки): 23; Кантон 9 (Кантон Сарајево): 35; Кантон 10: 25 заступника

⁹5.284 редовних бирачких мјеста; 107 за гласање у одсуству; лично у општини из '91 – 1; гласање на непотврђеним листићима – 4; дипломатско-конзуларна представништва – 5.

4. МЕТОДОЛОГИЈА

Методологија посматрања изборног процеса у времену прије изборног дана темељила се на раду 7 регионалних канцеларија Коалиције и 42 дугорочна посматрача на терену. Сваки од дугорочних посматрача покривао је од 1 до 6 општина. Дугорочни посматрачи су били задужени за посматрање рада изборне администрације (локалних изборних комисија), праћење поштовања рокова регулисаних законом, посматрање регистрације бирача, активности анимирања посматрача изборног дана, праћење изборних кампања политичких субјеката, те пријаву неправилности уочених на терену. Коалиција је од свог оснивања посматрала рад ЦИК-а редовним присуством на сједницама, што је од стране ЦИК-а окарактерисано као позитивно обзиром да раније нису имали домаће посматраче на сједницама. Методологија прикупљања и анализе информација и података се базирала на директном контакту и састанцима са представницима свих судионика изборног процеса (представници изборне администрације, политичких субјеката, медија), састанцима са представницима полицијских органа и представницима невладиних организација, анализи локалних и регионалних медија, те раду на терену и директном контакту са грађанима. Дугорочни посматрачи су на седмичном нивоу извјештавали Главну канцеларију Коалиције о свим предузетим активностима.

Своја запажања о изборном дану Коалиција темељи на дојавама својих посматрача и особља, те пријавама неправилности од стране грађана. Коалиција „Под лупом“ на изборни дан распоредила је 2.800 посматрача на 1.348 бирачких мјеста покривајући преко 25% од укупно 5.284 редовна бирачка мјеста. Користећи се методологијом статистички утемељеног посматрања избора које подразумева распоређивање посматрача на тачно одређеном узорку бирачких мјеста, прикупљени подаци постају статистички релевантни за цијелу БиХ. Ова напредна методологија примјењује се од стране сличних организација широм свијета, и представља позитиван методолошки помак од класичног посматрања избора које се базира на покривању што већег броја бирачких мјеста. Уз то, она омогућава фокусирање на битна питања изборног дана и брзину прикупљања и обраде информација.

Додатно, Коалиција је имала посматраче распоређене у 134 локалне изборне комисије и 50 мобилних тимова.

Сви посматрачи изборног дана прошли су интензивну обуку о законским и подзаконским актима који прописују процедуре изборног дана и о начину комуникације и извјештавања, те потписали Кодекс понашања обавезујући се на објективно и непристрасно извјештавање. Посматрачи изборног дана су били задужени за посматрање процеса отварања бирачких мјеста, гласања, затварања бирачких мјеста и бројања гласова, те слање информација о томе путем смс извјештавања и позива према Позивном центру Коалиције.

Коалиција је по први пут провела и пилот пројекат прикупљања и обраде резултата избора и то за све већинске изборне утрке. Прикупљени резултати избора потврдили су службене резултате избора које је објавио ЦИК.

5. ПРАВНИ ОКВИРИ ИЗБОРНИ СИСТЕМ

5.1. Правни оквир

Правни оквир у Босни и Херцеговини је доста комплексан јер обилује јединственим уставним рјешењима. Устав Босне и Херцеговине је Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у БиХ (тзв. Дејтонски споразум), који даје ограничена овлашћења институцијама државе, док већину овлашћења даје ентитетима – Федерацији БиХ (ФБиХ) и Републици Српској (РС), али и кантонима у ФБиХ. Брчко Дистрикт има посебан статус као јединица локалне самоуправе, под суверенитетом БиХ и представља кондоминијум оба ентитета. Дејтонски споразум успоставио је и Канцеларију високог представника (ОHR) који посједује значајна овлашћења и који је *de facto* дио уставне структуре. Специфичност уставних рјешења у БиХ огледа се и у концепту 'конститутивности' народа (Бошњаци, Хрвати и Срби), док су они грађани који не припадају конститутивним народима или се етнички не изјашњавају означени као „Остали“. Ово представља дискриминацију према онима који се такође национално изјашњавају, а то су припадници националних мањина¹⁰, као и онима који су се определијели да се национално не изјашњавају.

Треба напоменути и чињеницу да још увијек није у потпуности проведена Одлука Уставног суда БиХ из 2000. године којом је загарантована равноправност сва три народа на цијелој територији БиХ, а којом би се неутралисала чињеница да припадници ова три народа, зависно у којем ентитету живе, немају пасивно бирачко право.

Овome треба додати и чињеницу да није спроведена одлука Европског суда за људска права у случају Сејдић-Финци, иако је од доношења одлуке прошло више од четири године. Како се пред истим Судом води поступак против БиХ у случају „Пилав“ и „Зорнић“ за очекивати је да ће ЕСЉП прихватити њихову тужбу и обавезати државу да их мора спровести, што неминовно мора довести такође до измјене Устава БиХ, као и Изборног закона БиХ.

Парламентарна скупштина БиХ је ратификовала велики број међународних уговора, а између осталог Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, а посебно треба нагласити Протокол број 12 којим се забрањују сви видови дискриминације; затим Пакт о грађанским и политичким правима, итд.

Изборни закон БиХ је темељни закон за организацију и спровођење избора. До данас, овај закон је имао 19 измјена и допуна¹¹. Посљедње измјене Изборног закона десиле су се током 2014. године, што није у складу са Кодексом добре праксе у изборним питањима Венецијанске комисије, који препоручује да се изборни закони не мијењају у години избора.

Изборни закон БиХ не дефинише рокове за формирање извршне власти, нити казнене одредбе у случају непоштовања рокова за формирање власти на свим нивоима, што је након прошлих Општих избора био један од разлога великог кашњења у формирању различитих извршних функција¹². Истовремено, Изборни закон не познаје институт

¹⁰Националне мањине у БиХ су дефинисане Законом о правима националних мањина у БиХ

¹¹„Службени гласник БиХ“, бр.23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 04/04, 20/04, 25/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 07/14

¹²Парламентарна скупштина БиХ формирана је седам, а Савјет министара тек 14 мјесеци након избора. Због кашњења у конституисању Дома народа Парламента ФБиХ није се могло приступити избору предсједника и потпредсједника ФБиХ.

ванредних избора који у законом прописаним ситуацијама може да служи као механизам за деблокаду нефункционисања власти.

За организацију и спровођење избора у БиХ, релевантни су такође и Изборни закон Републике Српске¹³, Изборни закон Брчко Дистрикта БиХ¹⁴, Закон о директном избору начелника у ФБиХ, те други закони повезани са изборним процесом: Закон о финансирању политичких странака, Закон о држављанству, Закон о сукобу интереса у институцијама власти БиХ, Закон о пребивалиштву и боравишту држављана БиХ, Закон Брчко Дистрикта о избору и промјени ентитетског држављанства, као и сви прописи ЦИК-а.¹⁵ Нажалост, у БиХ не постоји закон о политичким организацијама који би регулисао питања битна за њихово одговорно и транспарентно дјеловање.

Од ступања на снагу новог Закона о сукобу интереса у институцијама власти БиХ¹⁶ крајем 2013. године, ЦИК више није надлежан за спровођење закона који регулишу ову област. Одлуком Народне скупштине РС која је према Изборном закону (као и остала законодавна тијела) обавезна сваке четири године преиспитивати границе и број мандата вишечланих изборних јединица, дошло је повећања броја изборних јединица на 9 умјесто досадашњих 6. Промјене у броју и границама изборних јединица се нису преиспитивале на другим изборним нивоима у БиХ.

Препоруке:

- **С обзиром да не постоји закон о политичким организацијама на државном нивоу, неопходно је приступити процесу његове израде и усвајања, уз широку јавну расправу свих заинтересованих актера.**

5.2. Изборни систем

Изборни систем БиХ заснива се на Анексу III (Споразум о изборима) и Анексу IV (Устав Босне и Херцеговине) Општег оквирног споразума за мир у БиХ, те Изборном закону БиХ. Мандат изабраних на свим нивоима траје 4 године, али се не поклапају изборни циклуси за локалне са вишим нивоима власти.

Одражавајући комплексно уставно уређење БиХ, и изборни систем представља комбинацију готово свих познатих изборних принципа: већински принцип и једночлане и вишечлане изборне јединице за избор чланова Предсједништва БиХ, предсједника и потпредсједника РС, као и градоначелника/начелника градова/општина и пропорционални принцип уз вишечлане изборне јединице за избор састава парламената/скупштина и представничких тијела на локалном нивоу. Изборним законом је предвиђен изборни праг од 3% чиме се политички субјекти који су прешли праг квалификују за учешће у расподјели редовних мандата и примјењује се за све трке базиране на пропорционалном систему. Бирачи имају могућност да на полуотвореним кандидатским листама, осим политичког субјекта, свој глас дају и неким од кандидата са те листе, те се преференцијалним методом утврђује који од кандидата су добили

¹³ „Службени гласник Републике Српске“ бр.34/02, 35/03, 24/04, 19/05 и 24/12

¹⁴ „Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ“, број 17/08

¹⁵ Релевантни су и Устав ФБиХ и РС. На нивоу РС закон о финансирању политичких странака у РС, Закон о политичким странкама у РС, Закон о финансирању политичких странака Брчко Дистрикта БиХ, Закон о политичким организацијама Брчко Дистрикта БиХ. У ФБиХ нису усвојени закони који се тичу политичких странака и њиховог финансирања.

¹⁶ Закон о измјенама и допунама Закона о сукобу интереса у институцијама власти БиХ, „Службени гласник БиХ“, бр.87/13

повјерење највише бирача те политичке странке на основу чега се утврђује и ко ће индивидуално добити мандат.

Два члана Предсједништва БиХ (Бошњак и Хрват) кандидују се и бирају са територије Федерације БиХ из једне изборне јединице¹⁷, док се са територије Републике Српске као једне изборне јединице кандидује и бира трећи члан (Србин).

Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине састоји се од два дома – Представничког дома и Дома народа. Приликом избора посланика у Представничком дому Парламентарне скупштине БиХ, од укупно 42 мјеста, у Федерацији БиХ бира се 28 (из пет вишечланих изборних јединица), а у Републици Српској 14 посланика (из три вишечлане изборне јединице). Из ФБиХ 21 посланик бира се директно пропорционалним изборним системом, а преосталих 7 мандата су тзв. компензациони мандати, чија је улога да компензују расуте гласове настале постојањем изборних јединица. У расподјели компензационих мандата учествују само политичке партије и коалиције, али не и независни кандидати¹⁸. Према истом изборном начелу распоређује се и 14 мандата из Републике Српске, и то тако што се 9 посланика бира директно, док се остатак одређује са компензационих листи.

Законска обавеза свих представничких тијела је да сваке четири године преиспитују број регистрованих бирача и границе изборних јединица како би се обезбиједила једнака снага гласа, али се то у пракси није десило осим у случају Републике Српске¹⁹. Међутим, евидентно је да оне тренутно у неким случајевима не омогућавају једнаку снагу сваког појединачног гласа²⁰.

Изборна јединица	Број бирача	Број мандата	Тежина гласа	Одступање
ФБиХ 1	310.329	3	103.443	106,52%
ФБиХ 2	261.400	3	87.133	89,73%
ФБиХ 3	431.374	4	107.844	111,05%
ФБиХ 4	545.702	6	90.950	93,66%
ФБиХ 5	490.511	5	98.102	101,02%
Укупно ФБиХ	2.039.316	21	97.110	100,00%
РС 1	564.328	3	188.109	136,17%
РС 2	384.034	3	128.011	92,67%
РС 3	294.903	3	98.301	71,16%
Укупно РС	1.243.265	9	138.141	100,00%

Табела 1: Преглед тежине гласа по изборним јединицама – Парламентарна скупштина БиХ – директни мандати

¹⁷ Један бирач може да гласа само за једног предложеног кандидата за Предсједништво БиХ.

¹⁸ За расподјелу компензационих мандата примјењује се систем затворене листе.

¹⁹ Изузетак је Народна скупштина РС, која је извршила измјене граница изборних јединица 2012. год.

²⁰ Нпр, број бирача у изборној јединици 1 за ПД ПСБиХ из РС двоструко је већи него у изборној јединици 3, а обје носе једнак број директних мандата, по 3.

Оваква висока неуједначеност у супротности је и са одредбама Кодекса добре праксе у изборним питањима Венецијанске комисије²¹ који препоручује да разлика у броју бирача по изборним јединицама само у ријетким случајевима смије прелазити 10%, а само изнимно 15 % и то у случају великих географских и/или административних подручја с малим бројем бирача. И док у двије изборне јединице у Федерацији БиХ постоји одступање веће и од 10%, у двије изборне јединице у Републици Српској то одступање досеже и 30%.

Делегати у Дому народа ПСБиХ бирају се индиректно у ентитетским парламентима.

Представнички дом Парламента Федерације Босне и Херцеговине састоји се од 98 посланика, од којих свим конститутивним народима мора припасти најмање четири мјеста. Већи дио мандата (око 70%) се утврђује у оквиру 12 вишечланих изборних јединица, док се остатак утврђује са компензационих листи. Слично као и са Парламентарном скупштином БиХ, ни Парламент Федерације БиХ није ускладио величину изборних јединица прије ових избора, што је довело до великих одступања у тежини гласа.

Изборна јединица	Број бирача	Број мандата	Тежина гласа	Одступање
1(ФБиХ)	246.081	9	27.342	97,88%
2(ФБиХ)	151.695	5	30.339	108,60%
3(ФБиХ)	204.416	7	29.202	104,53%
4(ФБиХ)	134.400	4	33.600	120,28%
5(ФБиХ)	228.665	8	28.583	102,32%
6(ФБиХ)	97.869	4	24.467	87,58%
7(ФБиХ)	219.093	6	36.516	130,71%
8(ФБиХ)	219.168	9	24.352	87,17%
9(ФБиХ)	191.536	8	23.942	85,70%
10(ФБиХ)	69.864	3	23.288	83,36%
11(ФБиХ)	212.281	7	30.326	108,56%
12(ФБиХ)	64.248	3	21.416	76,66%
Укупно	2.039.316	73	27.936	100,00%

Табела 2: Преглед тежине гласа по изборним јединицама – Парламент Федерације БиХ – директни мандати

Ако политички субјект који је добио компензацијско мјесто нема довољно кандидата на својој листи етничке припадности за коју није достигнут минимум од четири члана, то мјесто се додјељује сљедећој најбоље рангираној кандидатској листи с таквим кандидатима, итд. све док се минимум не достигне²². Слична рјешења важе и приликом избора 83 посланика у Народној скупштини Републике Српске.

Законодавну власт у Републици Српској врше Народна скупштина и Вијеће народа. У Народну скупштину бирају се 83 народна посланика из 9 вишечланих изборних јединица, док се Вијеће народа састоји од 8 Срба, 8 Бошњака, 8 Хрвата и 4 из реда Осталих, које

²¹[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev-e.aspx)

²²На последњим Општим изборима примјењена је евидентна злоупотреба националног изјашњавања, са циљем повећавања шанси за освајање мандата.

бирају одговарајући клубови посланика у Народној скупштини РС, а чија је основна функција покретање поступка за заштиту виталног националног интереса.

Изборна јединица	Број бирача	Број мандата	Тежина гласа	Одступање
1(РС)	150.213	7	21.459	108,74%
2(РС)	143.414	7	20.488	103,82%
3(РС)	270.701	12	22.558	114,31%
4(РС)	83.658	4	20.915	105,98%
5(РС)	121.911	6	20.319	102,96%
6(РС)	178.465	9	19.829	100,48%
7(РС)	115.168	7	16.453	83,37%
8(РС)	69.502	4	17.376	88,05%
9(РС)	110.233	7	15.748	79,80%
Укупно	1.243.265	63	19.734	100,00%

Табела 3: Преглед тежине гласа по изборним јединицама – Народна скупштина РС – директни мандати

Такође, у оквиру Парламента Федерације БиХ постоји Дом народа, којег чини 58 делегата, и то по 17 из реда конститутивних народа и 7 из реда Осталих, који се делегирају из реда посланика кантоналних скупштина у складу са Изборним законом БиХ.

У ФБиХ бирају се и заступници у 10 кантоналних скупштина. Број заступника у овим скупштинама је између 20 и 35 у зависности од броја бирача уписаних у Централни бирачки списак.²³

²³Између 20 и 25 заступника имају кантоналне скупштине са мање од 75.000 бирача уписаних у ЦБС, између 25 и 30 са бројем бирача између 75.000 и 200.000, а скупштине са преко 200.000 уписаних бирача имају између 30 и 35 заступника.

6. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Изборну администрацију у БиХ чине изборне комисије и бирачки одбори. Изборне комисије су: Централна изборна комисија БиХ (ЦИК), општинске/градске изборне комисије и Изборна комисија Брчко Дистрикта БиХ²⁴ (у даљем тексту: локалне изборне комисије). Поред наведених комисија, Изборним законом БиХ утврђена је могућност успостављања и изборних комисија ентитета и кантона. Изборне комисије ентитета формирају се према закону ентитета, док њихову надлежност утврђује ЦИК БиХ. У Републици Српској таква комисија именована је 2008. године у складу са Изборним законом РС, међутим јавности нису видљиве њене активности. У ФБиХ, обзиром да није донесен засебан изборни закон, не постоји ентитетска комисија.

У периоду од 1996. до 2000. године, надлежност за спровођење избора имале су међународне организације, у првом реду Организација за европску безбједност и сарадњу (ОЕБС), које су у овом периоду организовале и спроводиле изборе, а на основу тзв. изборних правила и прописа, путем Привремене изборне комисије. Изборни закон БиХ донесен 2001. године условио је успостављање сталне Изборне комисије БиХ. Измјенама и допунама овог закона 2006. године престало је учешће три међународна члана Изборне комисије (два представника ОЕБС-а и представник ОНР-а), од када су чланови комисије држављани БиХ, а комисија преименована у Централну изборну комисију БиХ (ЦИК БиХ).

Чланови свих изборних комисија именују се на 7 година, док се чланови бирачких одбора именују за сваке изборе.

6.1. Централна изборна комисија Босне и Херцеговине (ЦИК)

Централна изборна комисија БиХ (ЦИК) је задужена за организовање и спровођење избора. ЦИК припада категорији сталне изборне администрације, састоји се од 7 чланова: по два члана из реда конститутивних народа и једног члана из реда 'осталих'. Од 2002. године, ЦИК БиХ у потпуности је спровео и организовао седам изборних циклуса: четири редовна изборна циклуса (2002., 2006., 2010., и 2014. године) спроведена су за органе на нивоу државе, ентитета и кантона, и три редовна изборна циклуса (2004., 2008. и 2012. године) за органе власти на локалном нивоу, укључујући и Скупштину Брчко Дистрикта БиХ. Томе треба додати и пријевремене изборе за предсједника Републике Српске 2007. године.

Коалиција оцјењује да је ЦИК БиХ успјешно и професионално организовао ове Опште изборе, уз мање проблеме у раду који су резултат недовољно ефикасног рада локалних изборних администрација, те мањкавости у изборном законодавству. У припреми за спровођење избора појавили су се одређени проблеми у раду ЦИК-а везано за одабир штампарије која ће штампати гласачке листиће, постојање два водена жига²⁵, као и проблеми са дистрибуцијом гласачих листића гласачима који ће гласати путем поште. Ови проблеми техничке природе, посебно потенцирани од стране политичких партија и медија, могли су утицати на повјерење јавности у законитост спровођења избора.

ЦИК је организовао обуке за чланове локалних изборних комисија, њих укупно 10, а обуке су се углавном заснивале на едукативним видео спотовима које је за ту сврху припремио

²⁴Укупно 142 изборне комисије на локалном нивоу, укључујући Брчко Дистрикт БиХ

²⁵Односи се на водени жиг коришћен на ранијим изборима, а који је депонован у сефу чешке фирме „Неограф“ у Прагу.

ЦИК. Од велике већине ОИК-а видео спотови су окарактерисани као значајно унапређење процеса обуке.

Искуства Коалиције, а и генерални утисак који се стекао у разговорима са бројним актерима, је да ЦИК има задовољавајућу комуникацију са јавношћу. Путем званичне интернет странице и службе за односе са јавношћу ЦИК је благовремено обавјештавао јавност о свим аспектима изборног процеса. Ипак, приступ информацијама могао би се унаприједити у смислу стављања на увид јавности одлука које ЦИК доноси на својим сједницама, нпр. постављањем истих на интернет страницу ЦИК-а.

Између осталих надлежности, ЦИК БиХ врши акредитовање посматрача удружења и међународних посматрача за посматрање свих изборних активности, док посматраче политичких субјеката акредитују локалне изборне комисије или ЦИК у зависности од предмета посматрања. Иако је ЦИК уложио максималне напоре да овај процес, барем у погледу посматрача испред Коалиције, уради на што ефикаснији начин, евидентан је компликован систем акредитовања, те неповољан положај домаћих посматрача у односу на међународне када је у питању мобилност посматрача на изборни дан и приступ бирачким мјестима у различитим изборним јединицама. Такође, при процесу акредитације посматрача испред удружења нужно је доставити комплетну документацију приликом сваког појединачног подношења захтјева за акредитацију нових посматрача.

Препорука:

- **Потребно је изједначити домаће нестраначке посматраче са међународним посматрачима у смислу једноставности процедуре акредитовања и важења једне акредитације у више основних изборних јединица. Такође, потребно је утврдити рокове за издавање акредитација од стране ЦИК-а.**

6.2. Локалне изборне комисије (ОИК/ГИК)

Изборне комисије на локалном нивоу надлежне су, између осталог, за одређивање бирачких мјеста, формирање бирачких одбора, обуку бирачких одбора, организовање изборног дана и обједињавање изборних резултата са бирачких мјеста на својој територији. У зависности од броја бирача, састоје се од 3, 5 или 7 чланова.

Запажања Коалиције на терену показала су да су локалне изборне комисије (ЛИК) функционисале у складу са Изборним законом и процедурама за рад локалних изборних комисија, углавном поштујући рокове изборних активности. Међутим у једном броју комисија примијећен је мањак професионализма у раду, неодржавање сједница и/или нетранспарентно и неформално одржавање истих. Састанци ЛИК-а током августа и у првој половини септембра у највећем броју случајева нису одржавани плански, ни у временском нити у локацијском смислу, и организовани су *ad hoc* и по процијењеној потреби, а у неким општинама таква пракса настављена је и до краја септембра. У октобру посматрачи Коалиције биљеже интензивније састанке ЛИК-а, у просјеку сваки други дан, али често без раније најаве и припремљеног дневног реда. Саме ЛИК-е истичу своје унутрашње проблеме, гдје су чланови често правно и технолошки неписмени, због чега не могу да испрате технолошка унапређења, нове правне нормативе и стандарде, те не разумију изборни процес у потпуности, док одговорност пада на предсједника који нема контролне механизме над осталим члановима Комисије и бивају суочени са одбијањем

извршавања делегираних задатака²⁶.

Такође, два мјесеца прије изборног дана забиљежено је да од 142 комисије њих 5 није било попуњено са предвиђеним бројем чланова²⁷. У смислу законске обавезе финансирања рада општинских изборних комисија, посматрачи Коалиције су извјестили о недовољној финансијској подршци у одређеном броју општина²⁸. Истовремено, велики број ОИК-а сматра да је кључни проблем у њиховом раду законски нејасно прописан начин финансирања, односно потпуна зависност од локалних заједница. Рок за одређивање броја и врсте бирачких мјеста био је 8. август, а забиљежено је да до тог рока 12 комисија²⁹ то није учинило. Као проблем код одређивања броја и локација бирачких мјеста (БМ) већина ОИК-а наводи дијељење већих БМ (преко 1.000 бирача) на два, гдје лимитирана финансијска средства ограничавају условност за рад појединих БМ. Кашњење у одређивању коначних локација бирачких мјеста забиљежено је у случају општинских изборних комисија Челић, Дрвар, Лопаре, Теочак и Угљевик.

Обавеза локалних изборних комисија је и организовање обука за именоване бирачке одборе. Спотови ЦИК-а коришћени су за обуку бирачких одбора на терену. Посматрачи Коалиције присуствовали су на више од 50 обука бирачких одбора. Обуке бирачких одбора су одржане уз поштовање предвиђених рокова. Углавном су добро организоване и уз велики одзив чланова бирачких одбора, али уз различиту дужину трајања обуке, квалитет тренера и сл. Чланови бирачких одбора на темељу организоване обуке полагали су тест, а просјечна пролазност на посматраним обукама била је 95%, док је онима који нису положили дата прилика за поправни испит.

Ипак, приступањем процесу утврђивања резултата, те накнадним проблемима који су уследили у Главном центру за бројање (ГЦБ) у смислу одређеног већег броја бирачких мјеста гдје је било проблема око утврђивања резултата, може се закључити да процес обука мора бити унапријеђен како би се спријечиле техничке грешке у раду бирачких одбора.³⁰

Препоруке:

- У процесу именовања и потврђивања чланова локалних изборних комисија потребно је посветити посебну пажњу стручности и искуству у изборним процесима.
- Потребно је обезбиједити сталну обуку локалних изборних комисија у циљу веће ефикасности њиховог рада у изборном периоду.
- Повећати транспарентност у раду изборних комисија на свим нивоима.

6.3. Бирачки одбори

Бирачки одбори непосредно руководе радом бирачког мјеста, обезбјеђују правилност и тајност гласања, те биљеже резултате. Састоје се од 3 или 5 чланова и њихових замјеника,

²⁶На бази резултата анектног упитника упућеног свим локалним изборним комисијама у БиХ од стране Коалиције Под лупом у периоду од 30.10. до 10.11.2014. године, те обављених разговора с представницима ЛИК-а.

²⁷Братунац, Чапљина, Челић, Крупа на Уни и Купрес (РС)

²⁸Бихаћ, Сански Мост и Босанско Грахово.

²⁹Бихаћ, Бугојно, Бужим, Цазин, Добој, Д. Вакуф, Г. Вакуф, Илијаш, Купрес (РС), Пале, С. Мост и Тузла.

³⁰Додатно, велики број ОИК-а интервјуисаних након изборног дана сматра да сви чланови БО морају проћи детаљнију теоретску и практичну обуку праћену много озбиљнијим тестовима, док се препоручује и да предсједници БО прођу кроз додатне обуке и тестирања неколико дана пред изборе.

у зависности од броја бирача на бирачком мјесту. За Опште изборе 2014. именовано је 5.564 бирачка одбора.

Посматрачи Коалиције, који су између осталог пратили и жријебање политичких субјеката за расподјелу позиција у бирачким одборима, су забиљежили низ ситуација гдје су представници политичких субјеката отворено разговарали о размјени и продаји мјеста у бирачким одборима³¹. Таква пракса доводи до ситуације да се у бирачким одборима може наћи већи број представника једног политичког субјекта, чиме се крше одредбе Изборног закона БиХ да сваки политички субјект може имати само једног члана бирачког одбора. То може довести до сумње у регуларност самог изборног процеса. У сврху транспарентности и евентуалног смањивања обима трговине мјестима у бирачким одборима, Коалиција је раније позвала изборну администрацију да објави имена свих чланова бирачких одбора са припадајућим политичким субјектима који их номинују³², поштујући тајност личних података. Није забиљежена реакција по овом питању.

Извјештаји посматрача о проблемима са исправним попуњавањем образаца на бирачком мјесту на изборни дан, неслагању у тесту тачности и неправилностима које су се десиле код паковања и предаје материјала, управо потврђују претходне наводе. Намеће се закључак да је неопходно уједначити обуке бирачких одбора у свим општинама примјеном минимума стандарда у смислу садржаја обуке (теоријског и практичног дијела), временског трајања и тежине тестова које је потребно проћи да би особа била именована за члана бирачког одбора.

Препоруке:

- Коалиција је мишљења да су бирачки одбори једна од најслабијих карика у изборном процесу, те да је потребно направити темељне измјене и конкретна унапређења по питању начина именовања и обуке чланова бирачких одбора. У погледу именовања, треба промијенити метод одабира чланова бирачких одбора на начин да предсједник треба бити аполитична личност, те да су имена чланова и припадајућих политичких партија јавна и достављена прије тзв. жријебања. Потребно је проводити сталну и квалитетну обуку чланова бирачких одбора у времену између избора.
- Спријечити размјену мјеста у бирачким одборима између политичких субјеката и потенцијалну трговину како би се омогућило поштовање одредби Изборног закона према којем политички субјект може имати само једног члана бирачког одбора.
- Потребно је прописати да се, осим чланова бирачких одбора, санкционишу политички субјекти за које се утврди да се по њиховом налогу крше одредбе Изборног закона.

³¹Ове наводе додатно потврђују и интервјуи са ОИК-ама које је Коалиција обавила након изборног дана, гдје њих 25% сматра да постоје јасне индикације о трговини и трампи мјеста у бирачким одборима, а да проблем сам по себи представља и доминантан утицај политичких партија на именовање чланова БО. Како могуће унапређење, у највећем броју случајева је предложено да се изврши професионализација предсједника БО, да се они бирају на дужи период односно не мање од два изборна циклуса, да се јасно дефинишу профили људи који могу вршити ове функције, те да се искључи утицај политичких субјеката на њихов избор. Као могуће рјешење трговине и трампе у БО у оквиру постојећих правила наводи се и именовање чланова БО само од стране оних пол. субјеката који имају реалну снагу у локалној заједници.

³²Куриозитет представља потез ОИК Шамац који у Одлуци о именовању бирачких одбора поред имена чланова није навео називе политичких субјеката, него само њихове шифре.

7. ПРЕДИЗБОРНИ ПЕРИОД

7.1. Регистрација политичких субјеката и кандидата

За учешће на изборима политичке субјекте³³ у складу са Изборним законом овјерава ЦИК БиХ. Политички субјекти могли су учествовати на изборима под условом да су били заступљени у законодавном тијелу на нивоу за који су се жељели надметати или су ЦИК-у морали поднијети потписе подршке како је то прописано Изборним законом³⁴. За учешће у трци за чланове Предсједништва БиХ требало је поднијети 3.000 потписа бирача уписаних у ЦБС.

ЦИК је за Опште изборе 2014. овјерио укупно 98 политичких субјеката, односно 7.748 кандидата у 50 политичких странака, 24 коалиције и 24 независна кандидата.

7.2. Регистрација бирача

Регистрација бирача у БиХ је пасивна од 2006. године, док за гласаче који гласају из иностранства још увијек важи активна регистрација. Према Изборном закону, у БиХ постоји више категорија бирача. Бирачи који гласају у БиХ дијеле се на двије категорије: бирачи који гласају на редовним бирачким мјестима и бирачи који гласају у одсуству (расељене особе унутар БиХ). Такође, ЦИК води евиденцију о расељеним особама које имају право да одаберу да ли ће гласати у свом тренутном или предратном боравишту. До предвиђеног рока (29.07.2014), 20.709 расељених особа је одлучило гласати у својим предратним мјестима становања. ЦИК БиХ води Централни бирачки списак (ЦБС) на основу евиденције надлежног државног органа – Агенције за идентификационе документе, евиденцију и размјену података – IDDEEA евиденције цивилног регистра о држављанима БиХ, а укључени су и други органи: Министарство за људска права и избјеглице БиХ, министарства унутрашњих послова на свим нивоима, Министарство цивилних послова БиХ – Сектор за држављанства и Централна изборна комисија.

Локалне изборне комисије обезбјеђују податке неопходне за ажурирање ЦБС-а. Коалиција је забиљежила да су скоро све ЛИК-е овај посао обавиле правовремено и у складу са прописима ЦИК-а. Нису забиљежени већи проблеми у раду општинских Центара за бирачки списак, међутим саме локалне изборне комисије истичу³⁵ да је проблем што се у овим Центрима ангажују чиновници из општинске администрације којима се овај посао делегира као додатна активност, па нема посвећености и озбиљности у раду.

Унаточ проактивној медијској кампањи локалних власти, у Брчко Дистрикту скоро 50% бирача који нису одабрали ентитетско држављанство није могло искористити своје право гласа.³⁶ Ова ситуација створила је низ неугодности, те гужви на бирачким мјестима на сам дан избора. Локалне власти Дистрикта морају пронаћи једноставнији и ефикаснији механизам³⁷ којим би се сви грађани Дистрикта до наредних избора определијели по питању ентитетског држављанства.

³³ Политички субјекти су: политичке странке, независни кандидати, коалиције и листе независних кандидата.

³⁴ За Представнички дом ПСБиХ 3.000 потписа; за ентитетске парламенте 2.000, а 500 потписа за кантоналне скупштине. За независне кандидате тражи се половина предвиђеног броја потписа подршке.

³⁵ На бази анектног упитника упућеног свим локалним изборним комисијама у БиХ.

³⁶ Бирачи у Брчко Дистрикту су морали до 28.8.2014. одабрати ентитетско држављанство како би могли гласати. До истека рока, 45.317 становника Дистрикта одабрало је ентитетско држављанство, док 39.974 становника, односно нешто више од 46%, то није учинило.

³⁷ Регулисано Законом Брчко Дистрикта о избору и промјени ентитетског држављанства (32/09).

Укупно 3.278.908 бирача имало је право гласа на Општим изборима 2014. Забиљежено је да су за гласање путем поште поднесени захтјеви у име 37 преминулих особа и 608 случајева наводног лажног представљања и фалсификовања захтјева, што указује на потенцијалне покушаје злоупотреба. Такође, ЦИК је добио пријаве о случајевима у којима су бирачи у иностранству добили пакете са гласачким листићима за више гласача, о чему је ЦИК обавијестио Тужилаштво БиХ ради даље истраге.

7.3. Равноправност полова и учешће мањина у изборном процесу

Равноправност полова

Од одржавања Општинских избора 2010. усвојена је измјена и допуна Изборног закона која се односи на постизање равноправности полова, тако што се предвиђа да иста постоји када је један од полова заступљен с најмање 40%³⁸. Ова измјена подразумијева да листе политичких субјеката морају имати најмање 40% мање заступљеног пола, што је и испоштовано на листама овјерених политичких субјеката од стране ЦИК-а. Овај закон се примјењује и на изборну администрацију, но ова одредба примијењује се само на састав локалних изборних комисија и бирачких одбора, али не и на састав ЦИК-а у којем је и даље од 7 чланова само једна жена. Важно је напоменути да ЦИК није био консултован код припрема ових измјена. Коалиција је забиљежила да је генерално ова одредба испоштована на локалном нивоу³⁹. С друге стране, у изборним комисијама које имају 3 члана, ову одредбу је немогуће испоштовати обзиром на број чланова⁴⁰. Овај проблем је, такође, забиљежио и ЦИК у свом Извјештају у спровођењу закона из надлежности ЦИК-а за 2013. годину гдје у препорукама стоји да је потребно пронаћи адекватно рјешење за овакве ситуације. Од објављивања поменутог извјештаја до provedбе Општинских избора 2014. нису понуђена рјешења.

Учешће националних мањина

Иако Устав БиХ, као што је и раније наведено, признаје значајна политичка права на основу етничке припадности, он истовремено не омогућава свим грађанима, без обзира на етничку припадност или националну неопредијеленост, уживање једнаког и активног и пасивног бирачког права. С тим у вези, неспровођење пресуде Европског суда за људска права у случају „Сејдић-Финци“ и с њом у вези препоруке Европске уније дате у Извјештају о напретку БиХ и даље ограничава пасивно бирачко право за држављане БиХ који нису припадници конститутивних народа.

У БиХ је седамнаест мањинских група признато као националне мањине⁴¹, од којих је најбројнија ромска национална мањина⁴². Изборни закон третира учешће припадника националних мањина, али у изборима за представничка тијела на локалном нивоу. Тако Изборни закон гарантује мандате за припаднике националних мањина који су према попису становништва из 1991. године у датој изборној јединици чинили више од 3% становништва. На нивоу Општинских избора, не постоје загарантована мјеста за припаднике

³⁸Усклађивање са Законом о равноправности полова БиХ. Ово је била и једна од препорука ОЕБС/ОДИНРа у Коначном извјештају изборне посматрачке мисије из 2010. године. Раније је та квота била 30%.

³⁹У 10 од 142 локалне изборне комисије равноправност није испоштована на штету жена: Витез, Фоча, Чајниче, Источни Стари Град, Коњиц, Угљевик, Лопаре, Теочак, Зворник и Братунац

⁴⁰У 80 локалних изборних комисија састављених од три члана, једна је особа мање заступљеног пола, док се у 7 не налази ни један припадник/ца мање заступљеног пола.

⁴¹Закон о заштити права припадника националних мањина (усвојен 2003, измијењен 2005.)

⁴²Иако је попис становништва обављен 2013. године, објављени подаци до сада не садрже податке о броју припадника ромске популације, а процјене, у зависности од извора, крећу се од 30.000 – 100.000 Рома у БиХ

националних мањина. Према подацима ЦИК-а, на овим Општим изборима укупно 13 мандата освојили су припадници из реда „Осталих“⁴³.

7.4. Изборна кампања

7.4.1. Изборна кампања политичких субјеката

Изборна кампања дефинисана је Изборним законом БиХ и обухвата радње и поступке у Законом ограниченом временском периоду током којег политички субјекти, на законом утврђен начин, упознају бираче и јавност са својим програмом и кандидатима. Кључни процеси регулисани одредбама изборног закона односе се на потпуну слободу вршења свих активности политичких субјеката током изборне кампање, правила понашања (укључујући дијељење и постављање промотивног материјала те уништавање истог, коришћење јавних објеката, кампању током изборне ћутње), финансирање изборне кампање, жријебање редослиједа у медијским наступима, равноправно и фер представљање у медијима, те забрану вођења изборне кампање од дана расписивања избора до датума службеног почетка изборне кампање. Изборна кампања траје 30 дана прије дана одржавања избора.⁴⁴

Генерално се за изборну кампању може рећи да је протекла мирно, са већ виђеним алатима и без видне иновативности у приступу према бирачима. Поново је у првом плану био противкандидат и његове мањкавости, а не сопствени програм и мјерљива предизборна обећања. Релативно ниски новчани износи којима је запријеђено у појединим случајевима кршења Закона у дијелу који се односи на изборну кампању, нису били довољни да обесхрабре поједине политичке субјекте да се не упуштају у горе наведене и друге неправилности. Након неколико изборних циклуса, политичке партије су постале више него вјеште да из недоречености и пропуста у Закону извуку максималну корист и по питању изборне кампање, слично као и у неким другим процесима које третира овај Извјештај.

Изборна кампања 2014. године започела је и прије доношења Одлуке о расписивању Општинских избора. Политички субјекти, посебно они који су у изборну трку улазили са позиције власти, организовали су своје редовне јавне и политичке активности на начин да пошаљу одређене поруке будућим бирачима и придобију њихову пажњу, укључујући фебруарске протесте, мајске поплаве и друге догађаје током године.

Током посматрања предизборног периода прије службеног почетка изборне кампање, Коалиција је забиљежила већи број случајева који могу бити окарактерисани као плаћено оглашавање, а односе се на дијељење промотивног материјала, организацију различитих догађаја од стране политичких субјеката, као што су штандови, трибине, тематске расправе и сл. Посебно је примичељан велики ангажман политичких субјеката на плаћеном оглашавању путем друштвених мрежа. Међутим, недоречености дијела Изборног закона који регулише ову област⁴⁵, омогућавају политичким субјектима да проводе отворену изборну кампању активностима које нису очигледно плаћено оглашавање. То значи да је изборна кампања провођена знатно прије њеног службеног почетка, али без билборда, масовног плакатирања (али уз примичељно дијељење промо материјала), спотова и плаћених термина у електронским медијима. Није примичељно изрицање било каквих

⁴³ 1 мандат у НСПС; 2 мандата у ПД ПФБиХ 10 мандата у кантоналним скупштинама.

⁴⁴ Изборни закон Босне и Херцеговине, Поглавље 16,

http://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/izborni_zakon_PRECISCENI_TEKSTBrp.pdf

⁴⁵ Изборни закон БиХ, чл. 16.14., став 3 Закона

санкција политичким субјектима који су се оглашавали путем „facebook adds“, односно плаћеног интернет оглашавања путем ове распрострањене друштвене мреже.

Посматрачи Коалиције посјетили су више од стотину јавних догађаја политичких субјеката током изборне кампање. Одликују је различите врсте предизборних скупова широм БиХ. Реторика на јавним догађајима доминантно је била усмјерена на критику противника умјесто на промовисање сопствених програма и идеја. Изостала су дебатна сучељавања кандидата кроз јавне догађаје на терену, изузев мањег броја оних које су организовале поједине међународне и домаће невладине организације.

Посматрачи Коалиције забиљежили су коришћење службених аутомобила за потребе изборне кампање од стране великог броја изабраних званичника који су у времену предизборне кампање били носиоци високих позиција у власти, укључујући чланове Предсједништва БиХ, предсједнике ентитета и ентитетске премијере, чланове кантоналних влада и општинских структура власти, а чак су били присутни случајеви употребе возила јавних предузећа у којима политичке партије имају доминантан политички утицај. Посматрачи Коалиције нису забиљежили већи број случајева говора мржње на јавним догађајима, осим изолованих примјера.

Једна од најчешћих неправилности у изборној кампањи, коју је радио велики број политичких партија, је плакатирање на недозвољеним површинама, најчешће дрвећу, стубовима расвјете, аутобуским станицама, електро-трафоима, па чак и објектима школа. Истовремено, посматрачи су регистровали и изоловане случајеве уништавања, па чак и спаљивања билборда појединих политичких партија⁴⁶.

Препорука:

- Усвојити Кодекс понашања у току изборне кампање којим би се спријечила злоупотреба јавних добара у предизборне сврхе.

7.4.2. Финансирање изборне кампање

Финансирање изборне кампање регулисано је Изборним законом БиХ, законима о финансирању политичких странака, а дјелимично и Законом о сукобу интереса и Закону о управном поступку БиХ.

Коалиција Под лупом није систематски и методолошки пратила финансирање политичких кампања за Опште изборе 2014. Међутим, налази до којих су дошле друге организације цивилног друштва које се методолошки баве мониторингом овог сегмента изборног процеса, говоре да је 10 политичких партија у БиХ за потребе оглашавања на 10 ТВ станица и 9 новинских кућа потрошило око 4,5 милиона КМ. Истовремено, за потребе оглашавања на билбордима утрошено је око 3 милиона КМ. У овај прорачун не улазе закупљени термини за емисије и гостовања, радио оглашавање, нити предизборни скупови. Према обиму кампања оглашавања, процјењује се да предњачи Странка демократске акције (СДА) са више од ¼ укупног удјела, затим Социјалдемократска партија БиХ (СДП) са 935 објава или 21%, Савез за промјене (без појединачних огласа партија чланица Савеза) са 652 објаве или 14%, СНСД и Коалиција СНСД-ДНС-СП са 448 објава или око 10%, Савез за бољу будућност (СББ) са 342 објаве или 8%, а на осталих 5 политичких субјеката отпада око 20%. Гледано из перспективе финансијског утрошка, извјештаји говоре да су на овај вид оглашавања највише утрошиле СДА (око 860.000 КМ), СНСД који је, када се зброје

⁴⁶Случај спаљивања билборда ХДЗ-а 1990.

рекламе ове странке и оглашавање коалиције СНСД-ДНС, утрошио скоро 870.000 КМ, те Савез за промјене са трошком око 775.000 КМ. Затим слиједе СББ (око 493.000 КМ), СДП (око 406.000 КМ), Демократски народни савез (ДНС) са око 350.000 КМ, те Демократска фронта (ДФ) са око 220.000 КМ⁴⁷.

Препорука:

- **Унаприједити систем контроле финансијског пословања политичких странака како у изборној тако и неизборној години, не само од стране Централне изборне комисије БиХ, него и других релевантних институција (пореска управа, финансијска полиција, државна ревизија).**

7.4.3. Мониторинг медија

Правни оквир за медијско покривање избора дефинисан је Изборним законом БиХ и низом прописа од стране ЦИК БиХ. Обавеза електронских медија је да извјештавају о изборним активностима, поштујући при томе принципе непристрасности и избалансираности. Они који у изборну трку улазе са позиције државних званичника, не би смјели бити привилеговани над својим супарницима на изборима, што подразумева и такав однос медија да код извјештавања о службеним активностима званичника не помињу и њихову партијску или кандидатску позицију. Током службене кампање јавни електронски медији морају омогућити бар 3 минуте бесплатног простора сваком политичком субјекту на равноправним основама. Истовремено, политички субјекти могу купити простор за оглашавање до 30 минута на сваком јавном, те до 60 минута на сваком приватном електронском медију.

Коалиција Под лупом није систематски и методолошки пратила медије у БиХ у периоду изборне кампање за Опште изборе 2014. Међутим, на темељу мониторинга медија других релевантних организација⁴⁸, може се закључити да је бирачима приказан велики број мишљења, посебно у виду ТВ дебата, тематских говорних емисија, изборних хроника, уступања бесплатног медијског простора, посебно у штампаним и онлајн медијима. Гледајући појединачно, дебате и тематске емисије су створиле форум за размјену мишљења, пружајући прилику бирачима да створе утисак о кандидатима.

Међутим, с друге стране, било је отежано извјештавање о предизборној кампањи у току емитовања вијести због рестриктивне и нетемељите интерпретације законских одредби. Разлог овоме је можда забуна у вези са разликом између информисања о кандидатима и вођења личне кампање. ТВ емитери углавном су се држали става да ако се уради интервју са једним политичким кандидатом током емитовања вијести, онда се исти медијски простор мора уступити и свим осталим политичким кандидатима како би се испунили законски критеријуми о једнакој заступљености. Као резултат тога имамо ситуацију да ТВ станице нерадо уступају простор у вијестима за извјештавање о кампањи због страха од санкција које би им могао упутити регулатор (ПАК). Умјесто тога, већина посматраних медија се у оквиру свог програма вијести усмјерила на извјештавање о активностима власти изван контекста изборне кампање.

⁴⁷ Наведени подаци добијени од Transparency International BiH (www.ti-bih.org), чији ће целокупан извјештај о финансирању политичких партија и посматрању предизборне кампање бити објављен у јануару 2015.

⁴⁸ Медијаплан Институт Сарајево систематски је пратио медијску покривеност Општих избора 2014, дајући професионалну, свеобухватну и објективну оцјену политичке разноликости, тачности и избалансираности вијести, покривајући 9 ТВ канала, 3 радио станице, 6 новина и 4 портала. релевантност и конкретност политичких изјава у току изборне кампање праћено од стране АЦИПСа.

Класичног говора мржње у медијима у Босни и Херцеговини готово да није било у вријеме предизборне кампање - резултати су мониторинга медија проведеног током кампање за Опште изборе 2014. године.⁴⁹ У исто вријеме, извјештај АЦИПС-а⁵⁰ показује да је већина политичких субјеката које су надгледали имала изузетно нападачке кампање према својим опонентима. Према истом извјештају, чак 68% изјава не представљају релевантне и конкретне теме од интереса за грађане БиХ у изборној кампањи.

Главно регулаторно тијело за емитере је Регулаторна агенција за комуникације (РАК), у чијој надлежности се налази издавање дозвола и надзор над емитерима. Током избора, РАК је надзирао поштовање претходно наведених одредби и бавио се приговорима везаним за медије. Казне се крећу од издавања упозорења преко новчаних казни, до суспензије и одузимања дозволе. РАК није проводио системски надзор о медијском извјештавању већ је само реаговао на запримљене приговоре. Запримљено је 6 приговора у вези наводног кршења изборних правила од којих се половина односила на медијско давање предности одређеним политичким опцијама. РАК није разријешо приговоре током изборне кампање, те према томе није примијенио ефективне мјере.

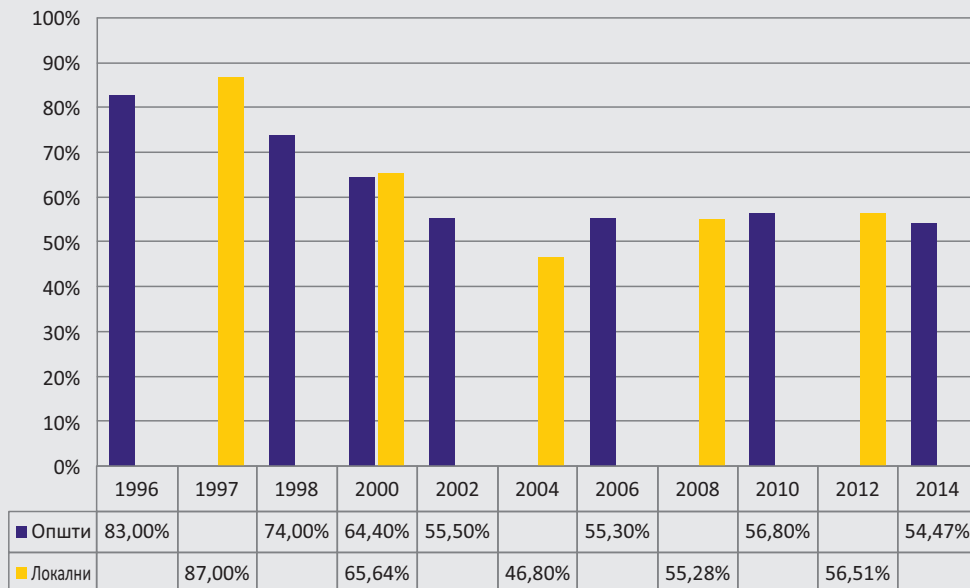
⁴⁹ Говор мржње у медијима праћен је у оквиру пројекта Промовисање слободе изражавања и информисања и слободе медија у Југоисточној Европи.

⁵⁰ Релевантност и конкретност политичких изјава у току изборне кампање (<http://www.acips.ba/bos/>).

8. ИЗБОРНИ ДАН

Право гласа на Општим изборима 2014. године имало је 3.282.581 бирача, од чега је гласало 1.787.461, односно 54,47%.⁵¹

Излазност бирача на изборе у БиХ

Изборни дан у БиХ је протекао у демократској и фер атмосфери и у складу са Изборним законом и правилима, уз мањи број неправилности и критичних ситуација⁵², те изоловане инциденте⁵³. Посматрачи и мобилни тимови Коалиције „Под лупом“ пријавили су локалним изборним комисијама око 80 ситуација на терену које су окарактерисане критичним и за које је тражено моментално поступање локалних изборних комисија. Истовремено, регионалне канцеларије Коалиције запримиле су више од 370 пријава грађана, од којих се већина односила на агитовање према гласачима у близини бирачких мјеста, преминуле особе на бирачким списковима, куповину гласова, дијељење копија гласачких листића са означеним политичким субјектима и другог промотивног материјала странака око бирачког мјеста.

⁵¹ Званичан податак о процентуалној излазности са странице ЦИК-а БиХ (www.izbori.ba).

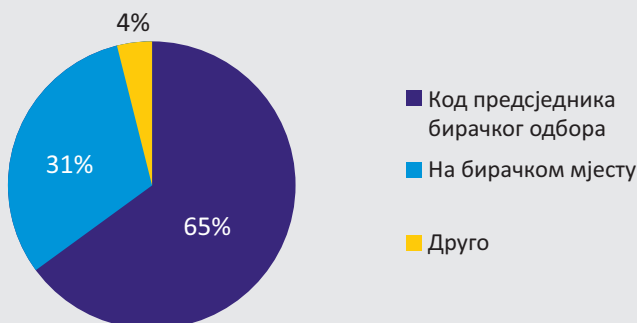
⁵² Помагање при гласању за више бирача од стране исте особе, покушаји гласања у име друге особе, помагање гласачима при гласању од стране чланова бирачких одбора, омогућавање гласања са неважећим личним документима, истовремено убацивање гласачких листића за сва 4 изборна нивоа, нелечаћење пластичних врећа прије транспорта материјала у ОИК.

⁵³ На укупно 16 бирачких мјеста, посматрачима је краткорочно био онемогућен приступ бирачком мјесту (највише таквих случајева је забиљежено у општини Нови Град - РС због одбијања чланова бирачких одбора да прихвате акредитације посматрача издате од стране ЦИК-а, а на сугестију ОИК-а у овој општини). На 2 бирачка мјеста на којима су били присутни посматрачи Коалиције је забиљежена интервенција полиције (у општинама Ливно и Столац). Посматрач Коалиције који је посматрао изборе на бирачком мјесту у Општини Добој (МЗ Митровићи) је извјестио о покушају његовог подмићивања од стране чланова бирачког одбора који су му сугерисали да "затвори очи приликом процеса бројања гласова".

8.1. Отварање бирачких мјеста

Отварање бирачких мјеста углавном је проведено у складу са законом и подзаконским актима, уз мање проблеме који нису значајније утицали на даљњи ток гласања. На око двије трећине бирачких мјеста изборни материјал у ноћи прије отварања бирачких мјеста био је чуван код председника бирачког одбора, што доводи у питање безбједност изборног материјала.

Гдје је био чуван изборни материјал?

Преко двије трећине бирачких мјеста отворено је тачно у 7:00 часова, а податак да је већ у 7:15 било отворено скоро 95% бирачких мјеста говори да су кашњења била минимална и резултат лоше процјене времена потребног за све припремне радње прије отварања.

ПРОЦЕНАТ БМ ОТВОРЕНИХ НА ВРИЈЕМЕ (У 07:00 САТИ)

67,5

Посматрачи Коалиције „Под лупом“ су на скоро свим бирачким мјестима имали слободан и несметан приступ и улазак на бирачко мјесто. На свега 1% бирачких мјеста било је мањих проблема, из разлога техничке природе (посматрачи без посједовања

акредитације, мањак двосмјерне комуникација између ЦИК-а и ОИК-а, те већа кашњења у отварању неких бирачких мјеста).

Скоро 90% чланова бирачких одбора било је присутно на бирачком мјесту сат времена прије планираног отварања, а на скоро 7% бирачких мјеста недостајало је нешто од изборног материјала који је предвиђен да буде на бирачком мјесту прије отварања.

Забрињавајући је податак да скоро 30% бирачких мјеста није било прилагођено особама са инвалидитетом.

Препорука:

- Стриктно поштовати одредбе Изборног закона и одредбе provedбених аката којима се прописује безбједност изборног материјала на сваком бирачком мјесту.

8.2. Процес гласања

Процес гласања углавном је протекао у демократској атмосфери уз мањи број неправилности које се могу приписати неадекватној обуци појединих бирачких одбора и изолованих инцидента повезаних с активношћу политичких субјеката. На релативно малом броју бирачких мјеста (нешто преко 1%) посматрачи Коалиције примијетили су бираче који на бирачко мјесто долазе са већ означеним гласачким листићима, а износе празне⁵⁴. Истовремено, на око 6% бирачких мјеста, посматрачи су примијетили покушаје да особа гласа у име друге особе⁵⁵. Са 4,3% бирачких мјеста, укључујући и околину од 50 метара, дојављени су случајеви наговарања и притисака на гласаче за кога да гласају. Нешто мањи је проценат бирачких мјеста (3,8%) гдје је у 1 до 5 случајева дозвољено бирачима да гласају без провере важећих идентификационих докумената. Породично гласање и даље остаје појава у изборном процесу у БиХ, и то на преко 40% бирачких мјеста гдје се јавља у једном до пет забиљежених случајева.

Истовремено, на четвртини бирачких мјеста забиљежена је иста фреквенција (од 1 до 5 случајева) да једна особа помаже већем броју гласача којима је помоћ потребна. Забиљежено је једно бирачко мјесто које је било лоцирано унутар вјерског објекта.⁵⁶

Препоруке:

- Увести засебне провидне гласачке кутије за сваки ниво власти који се бира. Ово би допринијело лакшој контроли коришћења гласачких листића на бирачком мјесту у смислу спречавања потенцијалних покушаја кршења изборних правила. Такође, ово би допринијело бржем и ефикаснијем бројању гласова, а у прилог томе говори и податак да је у просјеку било потребно 25 минута да бирачки одбор разврста гласачке листиће након отварања гласачке кутије.

⁵⁴ Нпр. БМ 003А046 (Бихаћ), те БМ 106А010 и БМ 106А011 (Ливно)

⁵⁵ Нпр. БМ 176А007 (Столац)

⁵⁶ БМ 079А006 (Живинице)

- Смањити висину гласачких кабина до минималне висине која обезбјеђује тајност гласања, али онемогућава фотографисање гласачких листића и/или замјену листића током гласања у гласачкој кабини.
- Потребно је размотрити увођење редних бројева политичких субјеката на гласачком листићу што би олакшало гласање бирача који користе помоћ при гласању.
- Размотрити означавање гласачких листића серијским бројевима ради повећања сигурности.

8.3. Затварање бирачких мјеста

Затварање је на великој већини бирачких мјеста проведено у складу с прописима. На нешто преко 7% бирачких мјеста, забиљежено је кашњење у затварању бирачких мјеста у трајању до 45 минута. Истовремено, на 14% бирачких мјеста није дозвољено гласање онима који су се у 19:00 часова затекли на бирачком мјесту, иако правила недвосмислено говоре супротно.

За разлику од отварања бирачких мјеста, знатно је веће присуство свих чланова бирачког одбора током затварања, скоро 99%.

8.4. Бројање гласова

Процес бројања гласова протекао је углавном позитивно на великој већини бирачких мјеста. Уопштено гледано, посматрачи Коалиције извјестили су са мање од 1% бирачких мјеста о постојању неправилности код процеса пребројавања које би могле имати утицаја на изборни резултат на том бирачком мјесту. На 98% бирачких мјеста поштована је прописана процедура проглашавања неважећих листића. Међутим, на око 5% бирачких мјеста биле су присутне хемијске оловке на столовима за бројање гласова, што оставља сумњу да су постојале намјере поништавања важећих гласачких листића и/или дописивања преференцијалих гласова кандидатима приликом пребројавања гласачких

листића⁵⁷. На чак 7% бирачких мјеста није видно истакнут образац са збирним резултатима (ЗР1, жута копија). Истовремено, велики број посматрача констатовао је врло лошу видљивост информација на жутој копији ЗР1 обрасца, те да фотографисање или копирање исте не би могло служити као разумљив документ о утврђеним изборним резултатима.

Препорука:

- **Технички унаприједити израду копија образаца са збирним резултатима да би исте биле читљиве, те их јавно поставити на бирачко мјесто након завршетка свих процеса на бирачком мјесту. Неопходно је обезбиједити читљиве копије образаца са збирним резултатима, како ради посматрача тако и јавности заинтересованој за резултате гласања по бирачким мјестима.**

8.5. Посматрање рада локалне изборне администрације на изборни дан

Посматрачи Коалиције на изборни дан били су распоређени и у локалним изборним комисијама у периоду достављања, односно примопредаје материјала са бирачких мјеста. У највећем броју општина, чак 42%, најчешће забиљежени проблеми односе се на паковање изборног материјала од стране бирачких одбора, а у преко 40 општина случајеви погрешног паковања окарактерисани су као више него очигледни. У 25% случајева проблеми се односе на неисправно попуњавање образаца. Најдрастичнији примјери су неке од општина приједорске регије, гдје је велики број врећа са изборним материјалом био незапечаћен.

Према мишљењу већине локалних изборних комисија, управо је процес бројања гласова, утврђивања резултата и паковања изборног материјала био највећи изазов за све бирачке одборе (БО). Иако је од стране неколико локалних изборних комисија препознат одређени напредак у односу на раније изборе (усклађивање боје врећа са бојама гласачког материјала, додатне провидне вреће, перфорирано печатирање врећа, и сл.) генерална оцјена комисија је да је овај процес и даље прекомпликован и неразумљив за велики дио чланова БО. Већи дио ЛИК-а сматра да могућа рјешења треба тражити у даљем поједностављеном процеса, те бољој обуци чланова бирачких одбора.

⁵⁷ На 7 бирачких мјеста на којима су били посматрачи Коалиције, примијећено је дописивање преференцијалних гласова на гласачке листиће током бројања гласова за Парламентарну скупштину БиХ.

9. ПОСТИЗБОРНИ ПЕРИОД

9.1. Утврђивање резултата избора

Утврђивање резултата избора у надлежности је ЦИК БиХ. ЦИК утврђује резултате непосредних и посредних избора истеком рока за подношење приговора и жалби, како је прописано Законом и након правоснажности одлука. Изборни закон дефинише рокове за утврђивање изборних резултата, док се прописима ЦИК-а одређује редослијед утврђивања, обавјештавање јавности, те начин објављивања. ЦИК је дужан потврдити коначне резултате избора у року од 30 дана од дана одржавања. Резултати Општинских избора 2014. потврђени су и објављени 10.11.2014.⁵⁸

Укупно је изабрано 518 званичника, од тога три члана Предсједништва БиХ, предсједник и 2 потпредсједника Републике Српске, 42 заступника у Представничком дому ПСБиХ, 83 посланика у НСРС, 98 заступника у Представничком дому ПФБиХ и 289 заступника у кантоналним скупштинама.

За Опште изборе 2014. ЦИК је испоштовао предвиђене рокове за објаву резултата. Прелиминарни резултати су утврђени и објављени одлуком ЦИК-а⁵⁹ од 27.10, након чега је услиједио рок од три дана у којем су се могли поднијети захтјеви за поновна бројања гласова. Иначе, ЦИК је наложио поновно бројање гласова на укупно 198 бирачких мјеста због одступања у тесту тачности приликом контролног уноса резултата. До објављивања утврђених резултата ЦИК је својом одлуком по службеној дужности наложио контролно бројање гласова са 121 бирачког мјеста, док је након пристиглих приговора ЦИК налагао бројање на основу благовремених и оправданих примљених приговора.⁶⁰

Обзиром на ситуацију која се догодила приликом утврђивања резултата ових Општинских избора, а у вези са успореним процесом, треба размотрити могућност скраћивања ових рокова како би се ојачало повјерење јавности у изборни процес.

Пребројавање гласова пристиглих путем поште је још један фактор који је допринио дужем чекању на утврђивање коначних резултата. С тим у вези, у предстојећем периоду разматрања ефикаснијих рјешења Коалиција је става да се, када је у питање гласање поштом, у обзир требају узимати само они гласови пристигли до затварања бирачких мјеста на изборни дан.

Препорука:

- **Скратити све рокове од датума расписивања избора до службене и потпуне објаве коначних резултата избора (умјесто садашњих 180, на 120 дана).**

9.2. Заштита изборног права

Правни оквир

Заштиту изборног права обезбјеђују изборне комисије, односно локалне изборне комисије и ЦИК, и Апелационо одјељење Суда БиХ. Прописи који се односе на систем

⁵⁸<http://izbori.ba/Default.aspx?CategoryID=479&Lang=3>

⁵⁹http://www.izbori.ba/Documents/Opciizbori2014/Odluka/27102014/Odluka_o_utvrdivanju_ob_rez_OiBiH_2014-bos.pdf

⁶⁰У том периоду, ЦИК је укупно запримио 123 захтјева за поновно бројање

приговора и захтјева утврђени су у Изборном закону, Закону о управном поступку БиХ, те Упутству ЦИК-а⁶¹.

Изборне комисије штите изборна права по службеној дужности, на основу сазнања, или на основу приговора које упуте овлашћена лица. Према одредби Изборног закона, та овлашћена лица су бирач и политички субјект. Бирач, према тумачењу ЦИК-а, може уложити приговор само онда када је угрожено његово лично изборно право што, према мишљењу Коалиције, представља доста рестриктивно тумачење јер онемогућава званично улагање приговора грађанима, па и удружењима и другим заинтересованим странама у изборном процесу онда када је њихово изборно право посредно угрожено. Такође, када су у питању политички субјекти, приговоре могу улагати политички субјекти, али не и кандидати тих субјеката појединачно без подршке свог политичког субјекта. Коалиција је става да би се круг лица који имају право уложити приговор на изборни процес требао проширити.

Примједбе и приговори

Према информацијама ЦИК-а, изборне комисије су у вези са укупним изборним процесом запримиле 705 приговора и жалби. Од тога, највећи број се односи на пријављена кршења локалним изборним комисијама и/или из надлежности ових комисија (487), и то изборне ћутње (204), кршења у вези са изборним даном (187), изборна кампања (49), именовања бирачких одбора (47). ЦИК је највећи број приговора примио у форми захтјева за поновна бројања гласова (123), изборна кампања (17), упис бирача у ЦБС (13), кршења у вези са изборним даном (11), те 54 приговора по другим основама. Од утврђивања резултата избора на одлуке ЦИК-а поднесено је 35 жалби Апелационом одјељењу Суда БиХ који је све жалбе одбио као неосноване.

Такође, Коалиција је у периоду након одржавања избора ЦИК-у БиХ поднијела листу са око 100 пријављених неправилности од стране грађана и посматрача Коалиције⁶². Нису забиљежене званичне реакције по тим пријавама.

Препорука:

- **Омогућити нестраначким посматрачима, као и кандидатима политичких субјеката на полутвореним листима, подношење приговора.**

9.3. Имплементација изборних резултата

Изборни закон БиХ дефинише рокове за конституисање законодавне власти, као и Предсједништва БиХ⁶³. Ти рокови су различити зависно о којем нивоу власти се ради, а максимални рок је до 30 дана од дана објаве коначних резултата од стране ЦИК-а. Анализирајући рокове предвиђене законом за конституисање законодавне власти и избора делегата из кантоналних скупштина за Дом народа ПФБиХ, као и избор делегата за Дом народа ПСБиХ, остављено је да поступак конституисања и делегирања мора бити окончан након 30 дана од објаве коначних резултата што доводи у питање могућност поштовања самих рокова.

⁶¹Упутство о процедурама за рјешавање по приговорима и жалбама поднесеним ЦИК-у БиХ и изборним комисијама, „Службени гласник БиХ“, бр. 37/14.

⁶²Детаљно о пријављеним неправилностима: <http://podlupom.org/bih/vijest.php?ID=38>

⁶³Рок за конституисање кантоналних скупштина је најкасније 10 дана од објаве коначних резултата, за НСРС 15 дана, за ПД ПФБиХ 20 дана, а ПД ПБиХ 30 дана. Избор делегата у Дом народа ПФБиХ и Дом народа ПСБиХ врши се најкасније 30 дана од дана оvjере избора.

Новоизабрано Предсједништво БиХ је одржало конститутивну сједницу у законом предвиђеном року. Када је у питању формирање законодавне власти, законом предвиђени рокови за конституисање ПД ПСБиХ, ПД ПФБиХ као и конституисање НСРС рокови су испоштовани⁶⁴. Приликом конституисања кантоналних скупштина, сви кантони нису испунили законом предвиђене рокове⁶⁵, али оно што посебно треба нагласити је да два кантона, Сарајевски и Босанско-подрињски, у предвиђеном року нису изабрали делегате за Дом народа ПФБиХ што је онемогућило конституисање Дома народа ПСБиХ. Један од разлога кашњења у формирању Дома народа ПФБиХ јесте и номинавање кандидата за делегате Дома народа ПФБиХ који су извршили промјену националног изјашњавања у односу на изјашњавање пријављено за претходне изборе, што није уставима или законом регулисано нити забрањено, али што се може окарактерисати и као злоупотреба тог права зарад остваривања других интереса. ЦИК је овакве кандидатуре одбио, док је Суд БиХ потврдио одлуке ЦИК-а. Све ово је узроковало да се у ФБиХ још увијек нису изабрали предсједник и потпредсједници ФБиХ. НСРС је изабрала делегате за Дом народа ПСБиХ, Владу РС, као и Вијеће народа РС. Иако нема законских препрека за именовање предсједавајућег Савјета министара, због непостојања договора између политичких субјеката, исти још увијек није предложен од стране Предсједништва БиХ јер се то условљава паралелним формирањем Владе ФБиХ. Ово упућује и на закључак да би требало утврдити рокове и за формирање извршне власти на свим нивоима.

Препоруке:

- **Обезбиједити минималну заступљеност три конститутивна народа, националних мањина и национално неопређених у законодавној власти на нивоу кантона у ФБиХ, чиме би се испунила уставна одредба о броју Бошњака, Срба, Хрвата и Осталих у Дому народа Парламента ФБиХ.**
- **Донијети одредбу у Уставу и Изборном закону којом ће се спријечити злоупотреба националног изјашњавања у изборном процесу којом се национално изјашњавање кандидата политичких субјеката, коалиција и независних кандидата који учествују у изборном процесу неће моћи мијењати у 2 узастопна изборна циклуса, као и за вријеме трајања мандата.**

⁶⁴ Предсједништво БиХ одржало конститутивну сједницу 17.11; ПД ПБиХ 09.12; НСРС 24.11.; ПД ПФБиХ 2.12.

⁶⁵ У року конституисане скупштине сљедећих кантона: Тузланског (17.11), Зеничко-добојског (20.11.), Унско-санског (20.11.), Херцеговачко-неретванског (20.11.). Са даном кашњења (21.11.) формиране су скупштине сљедећих кантона: Босанско-подрињског, Средњобосанског, Западнохерцеговачког, Посавског и Сарајевског. Кантон 10 је формиран 26.11.

10. О ПРОЈЕКТУ "ЈЕР НАМ ЈЕ СТАЛО..."

10.1. О Коалицији „Под лупом“

Коалиција за слободне и поштене изборе „Под лупом“ окупља седам невладиних организација (ЦЦИ, ОИА, Infohouse, ДОН, Perpetuum Mobile, ЦГС Ливно, ФГТ Тузле) из Босне и Херцеговине које су активним залагањем и радом током деветомјесечног пројекта допринијеле слободним, поштеним и демократским изборима у 2014. години. Пројектом је био предвиђен низ активности које су реализоване у предизборном, изборном и постизборном периоду. Како би се обезбиједило да цијели процес протекне у демократском и поштеном духу, Коалиција је увела бесплатну телефонску линију, путем које су грађани могли пријављивати нерегуларности избора, али и пријавити се за посматрача. У предизборно вријеме, на изборни дан и у постизборно вријеме Коалиција је активно радила да допринесе одржавању слободних и поштених избора, спречавању изборних превара, дизању свијести о изборним манипулацијама, подстицању изражавања слободне воље бирача, објективном и благовременом извјештавању о изборном процесу, као и на давању препорука за измјене изборног законодавства и унапређења изборног процеса. Пројекат је подржан од Амбасаде Краљевине Норвешке, Амбасаде Краљевине Холандије, британске Владе, Америчке агенције за међународни развој (USAID), те Делегације Европске уније у БиХ. У предизборно вријеме Коалиција се усмјерила на мониторинг рада изборне администрације (централне и локалних изборних комисија), процеса регистрације бирача, изборних кампања политичких субјеката, те пријаву неправилности и поступање по истима. На изборни дан, Коалиција је посматрала отварање бирачких мјеста, процес гласања и утврђивања резултата гласања, те рад изборне администрације у цијелој земљи. У постизборно вријеме, Коалиција је вршила мониторинг за примљених примједби и приговора на изборни процес, те одређен број истих прослиједила ЦИК-у. Коалиција је такође, у склопу Финалног извјештаја, дала сет препорука којима жели заговарати унапређење изборног законодавства и процеса у БиХ. За разлику од међународних посматрача који у земљу углавном долазе неколико седмица прије избора, домаћи нестраначки посматрачи су били у могућности пратити све фазе изборног процеса и то на пуно већем подручју. За разлику од страначких посматрача који прате изборе за потребе политичког субјекта који их је номиновао и то само на изборни дан, нестраначки посматрачи су пратили изборни процес на објективан и непристрасан начин узимајући у обзир активности свих политичких субјеката.

10.2. Коалиција у бројкама

Коалицију „Под лупом“ је на терену и у јавности представљало преко 2.500 посматрача на бирачким мјестима, 7 запослених у Главној канцеларији, 7 регионалних координатора, 7 чланова Стратешког одбора, 42 дугорочна посматрача, 134 посматрача у локалним изборним комисијама, те 50 мобилних тимова. Од укупно 5.200 пријављених грађанских посматрача, 2.542 посматрача су (у двије смјене) били распоређени на 1.348 бирачких мјеста. Више од 2.000 позива и 19.000 смс порука је за примљено током изборног дана, док је 56 оператера одговарало на позиве у Позивном центру. Пријављено је 79 критичних ситуација од стране посматрача, те 372 пријаве о нерегуларностима од стране грађана. Укупно је 96 пријава послано ЦИК-у на обраду. Одржано је преко 180 обука за посматраче изборног дана у скоро свим општинама, 600 састанака са локалним изборним комисијама и са представницима политичких субјеката, невладиним организацијама и медијима. За веома кратко вријеме је забиљежено 450 медијских објава, те произведено и емитовано 5 видео и аудио спотова. 41 медијска кућа у БиХ је бесплатно уступила медијски простор за

емитовање видео и аудио спотова. Широм Босне и Херцеговине је подијељено укупно 400.000 примјерака промотивног и едукативног материјала чиме је омогућена видљивост и транспарентност рада Коалиције. Одржане су 43 уличне акције у 43 општине у БиХ, те је и на тај начин омогућена прилика пријаве за мјесто посматрача свим грађанима Босне и Херцеговине.

10.3. Изрази захвалности

Коалиција „Под лупом“ је у времену спровођења пројекта имала несебичну подршку посматрача, грађана, медија, изборне администрације, донатора, али и свих осталих који су на било који начин допринијели реализацији пројектних активности. Донаторска финансијска и савјетодавна подршка је обезбиједила квалитетне и адекватне услове рада, те чврсту основу за конкретизацију пројектних циљева. Медији су у потпуности оправдали улогу моћног демократског алата дајући на располагање властити медијски простор, чиме је рад Коалиције пропраћен у потпуности. Велико хвала свим нашим посматрачима који су бескомпромисно, пожртвовано и у потпуности професионално допринијели поштомом и коректном изборном процесу. Они су представљали покретачку снагу и неисцрпну мотивацију која је резултовала смањењем броја манипулација у изборном процесу. Посматрачи Коалиције су у кохезији са грађанима Босне и Херцеговине вратили вјеру у поштовање слободне воље свих бирача. Грађани су се показали као колективни инструмент демократичности јер су исказивањем подршке грађанском посматрању и пријавама изборних неправилности потврдили укљученост грађана у политичке токове. На крају, али ништа мање битно, захвала иде и према свим изборним административним тијелима, у првом реду ЦИК-у и општинским изборним комисијама. Указаним повјерењем, те неоспорном подршком, су омогућили испуњавање предизборних и изборних циљева Коалиције. Стога, свима још једном ВЕЛИКО ХВАЛА!

Тим Коалиције „Под лупом“

АНЕКС 1 – Статистика изборног дана

Статистика одговора на смс питања у току изборног дана - посматрачи у обје смјене. Узорак бирачких мјеста: 1.348.

ПРИСТУПОСМАТРАЧА БИРАЧКОМ МЈЕСТУ	
AA	Да ли Вам је омогућен несметан улазак на бирачко мјесто?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	99,1 0,9
ОТВАРАЊЕ БИРАЧКИХ МЈЕСТА	
BA	Да ли су сви чланови бирачког одбора били присутни на бирачком мјесту у 6:00 h?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	89,7 10,3
БЦ	Да ли је недостајало нешто од следећег изборног материјала: гласачке кутије, листићи, Извод из Централног бирачког списка, гласачке кабине, и/или записници/обрасци?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	7,9 92,1
BE	Да ли је извршено ручно бројање гласачких листића прије отварања бирачког мјеста?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	95,6 4,4
BX	Да ли је гласачка кутија била показана празна и потом запечаћена?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	99,5 0,5
БЛ Број бирача уписаних у Извод из Централног бирачког списка...	
Могући одговори	(одговор је био цијели број на основу којег се добио просјек бирача по бирачком мјесту)
Одговор (просјек бирача по БМ)	586
БМ Када је отворено бирачко мјесто?	
Могући одговори	7:00 h 7:01-7:15 h Након 8:00 h
Процент одговора (%)	68,8 25,9 0,2

ПРОЦЕС ГЛАСАЊА	
ЦА	Да ли постоје индикације да поједини гласачи на бирачко мјесто долазе са већ означеним гласачким листићима, а износе празне? (тзв. бугарски воз)
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	1,3 98,7
ЦБ	Да ли сте примјетили да се једној особи даје више гласачких листића за исти изборни ниво?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	0,8 99,2
ЦЦ	Да ли сте примјетили да иста особа гласа више пута?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	1,2 98,8
ЦД	Да ли сте примјетили да иста особа гласа у име друге особе?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	6,3 93,7
ЦЕ	Да ли је на бирачком мјесту или око њега било отвореног наговарања да се гласа за неког политичког субјекта, или било које врсте застрашивања и притисака на гласаче?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	4,3 95,7
ЦХ	У колико случајева је бирачима дозвољено гласање без провере прописаних идентификационих докумената?
Могући одговори	Нула 1-5
Процент одговора (%)	96,1 3,8
ЦЈ	Колико бирача је враћено са бирачког мјеста зато што нису били на Изводу из ЦБС-а за ово бирачко мјесто?
Могући одговори	Нула 1-5
Процент одговора (%)	46,0 48,8
ЦН	Колико је било случајева тзв. породичног гласања?
Могући одговори	Нула 1-5
Процент одговора (%)	55,0 42,4
	Више од 25
	0,3

ЦП	У колико случајева је једна особа пружала помоћ већем броју бирача да гласају у кабинџи?			
Могући одговори	Нула	1-5	6-25	Више од 25
Процент одговора (%)	74,3	24,9	0,7	0,1
ЦТ	Да ли је свим посматрачима било омогућено да несметано прате процес гласања?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	99,2		0,8	
ЦУ	Да ли је било писаних примједби/приговора од стране других посматрача?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	7,1		92,9	
ЦВ	Да ли сте примјетили неке неправилности на бирачком мјесту?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	8,9		91,1	
ЗАТВАРАЊЕ БИРАЧКИХ МЈЕСТА				
ФА	Када је затворено бирачко мјесто?			
Могући одговори	19:00-19:15 h	19:16-20:00 h	Након 20:00 h	
Процент одговора (%)	92,5	7,3	0,2	
ФЦ	Да ли су сви чланови бирачког одбора били присутни при затварању бирачког мјеста?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	98,3		1,7	
ФГ	Да ли су сви посматрачи у могућности да јасно и неометано прате процес пребројавања?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	99,6		0,4	
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА ПРЕДСЈЕДНИШТВО БИХ (ЧЛАНОВИ ИЗ РЕДА БОШЊАЧКОГ ХРВАТСКОГ НАРОДА)				
ГА	Да ли је проглашавање неважећих листића обављено у складу са прописима ЦИК-а?			
Могући одговори	ДА		НЕ	
Процент одговора (%)	98,6		1,4	

ГБ	Да ли је било хемијских оловака на столу за бројање након отварања гласачке кутије?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	5,9	94,1
ГЦ	Да ли је било примједби/приговора посматрача на утврђивање резултата за Председништво БиХ?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	2,9	97,1
ГД	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за Председништво БиХ на Вашем бирачком мјесту?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	1,1	98,9
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА ПРЕДСЕДНИШТВО БИХ (ЧЛАН ИЗ РЕДА СРПСКОГ НАРОДА)		
ХА	Да ли је проглашавање неважећих листића обављено у складу са прописима ЦИК-а?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	99,5	0,5
ХБ	Да ли је било хемијских оловака на столу за бројање након отварања гласачке кутије?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	3,6	96,4
ХЦ	Да ли је било примједби/приговора посматрача на утврђивање резултата за Председништво БиХ?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	2,0	98,0
ХД	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за Председништво БиХ на Вашем бирачком мјесту?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	1,1	98,9
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА ПАРЛАМЕНТАРНИ СКУПШТИНУ БИХ		
ЈЦ	Да ли је било дописивања гласова на гласачке листиће?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,6	99,4

ЈД	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за ПСБиХ на Вашем бирачком мјесту?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,4	99,6
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ ПАРЛАМЕНТА ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ		
КЦ	Да ли је било дописивања гласова на гласачке листиће?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,3	99,7
КД	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за ПД ПФБиХ на Вашем бирачком мјесту?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,5	99,5
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА ПРЕДСЈЕДНИК ИМ ПОТПРЕДСЈЕДНИК РЕПУБЛИКЕ РСФСР		
ЛХ	Да ли је било примједби/приговора посматрача на утврђивање резултата за председника и потпредседнике РС?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	1,1	98,9
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	1,1	98,9
ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА КАНТОНАЛНЕ КУПШТИНЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ БИХ		
МЦ	Да ли је било дописивања гласова на гласачке листиће?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,1	99,9
МД	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за КС у БиХ на Вашем бирачком мјесту?	
Могући одговори	ДА	НЕ
Процент одговора (%)	0,1	99,9

ПРОЦЕСУТВРЂИВАЊА РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА НАРОДНУ СКУПШТИНУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ	
МЛ	Да ли је било дописивања гласова на гласачке листиће?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	0,2 99,8
ММ	Да ли сте примјетили озбиљније неправилности током процеса пребројавања које би могле имати утицај на резултате избора за НС РС на Вашем бирачком мјесту?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	1,1 98,9
КРАЈ ПРОЦЕСА УТВРЂИВАЊА РЕЗУЛТАТА ГЛАСАЊА/ БРОЈАЊА ГЛАСОВА ЗА СВЕ НИВОЕ ВЛАСТИ	
МЕ	Да ли сте уочили неправилности код паковања изборног материјала?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	1,5 98,5
МФ	Да ли се бирачко мјесто налази у простору који омогућава адекватно гласање и бројање гласова?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	95,5 4,5
МГ	Да ли су сви чланови БО потписали Образац бројног стања и Обрасте са збирним резултатима?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	98,2 1,8
МХ	Да ли је на бирачком мјесту извјешена жуга копија Обраца са збирним резултатима?
Могући одговори	ДА НЕ
Процент одговора (%)	91,6 8,4

Рад Коалиције "Под лупом" подржали су:

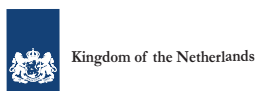
Америчка агенција за међународни развој (USAID) у БиХ

Амбасада Краљевине Норвешке у Сарајеву

Амбасада Уједињеног Краљевства у БиХ

Амбасада Краљевине Холандије у БиХ

Делегација Европске уније у БиХ

Техничку подршку раду Коалиције "Под лупом" пружио је Национални демократски институт (NDI) у БиХ.

Садржај овог извјештаја је искључива одговорност аутора и не представља званична стајалишта било којег од наведених донатора.

КОНТАКТИ

Главни уред Сарајево

Косте Хермана 11/2, 71 000 Сарајево
тел: 033 268 155
факс: 033 221 998
info@podlupom.org
www.podlupom.org
facebook.com/PodLupom
twitter.com/@podlupom
linkedin.com/podlupomRegionalne kancelarije

Регионални уреди / канцеларије:

Бања Лука

Перпетуум мобиле
Петра Кочића 3, 78 000 Бања Лука
тел: 051 303 310
факс: 051 303 290
banjaluka@podlupom.org

Бијељина

ЦЦИ
Карађорђева 8, 76 300 Бијељина
тел: 055 222 113
факс: 055 222 112
bijeljina@podlupom.org

Ливно

ЦГС
Г. Јуркића 8а, 80 101 Ливно
тел/факс: 034 202 770
livno@podlupom.org

Мостар

ЦЦИ
Калајџићева 4, 88 000 Мостар
тел: 036 580 554 / 3
факс: 036 556 511
mostar@podlupom.org

Приједор

УГ ДОН
Милоша Обреновића 18а,
79 000 Приједор
тел: 052 231 155
факс: 052 232 155
prijedor@podlupom.org

Сарајево

ОИА БиХ
Ферхадидија 28, 71 000 Сарајево
тел/факс: 033 237 764
sarajevo@podlupom.org

Тузла

Форум грађана Тузле
Хаџи Бакирбега Тузлића 1,
75 000 Тузла
тел/факс: 035 258 075 / 076 / 079
tuzla@podlupom.org

Придружите нам се:

podlupom.org

@pod_lupom

Koalicija Pod lupom

Koalicija Pod lupom

